

DE GIERZWALUW IN OISTERWIJK

2012

Voorwoord

Op 27 april 2012 word ik 's ochtends al vroeg gebeld. Een opgewonden gierzwaluwliefhedber vertelt enthousiast dat 'hun' gierzwaluwen de avond tevoren weer zijn terug gekomen uit hun zuidelijke winterverblijf. Dit is de eerste melding van gierzwaluwen in Oisterwijk in 2012.

Ruim drie maanden later is de situatie omgekeerd. Op 9 augustus zie ik in Noorwegen nog volop gierzwaluwen. De broedende vogels verdwijnen regelmatig ergens onder de pannen en er worden nog volop zeer luidruchtige giervluchten uitgevoerd. Als ik echter een dag later in Nederland terug kom, is het hier opvallend stil en blijkt onze 100-dagenvogel alweer verdwenen. Weliswaar worden er af en toe nog enkele vogels waargenomen, late broedvogels en doortrekkers uit Scandinavië, maar het zomerfeest van de gierzwaluw is voor dit jaar weer definitief voorbij.

Drie maanden is de gierzwaluw in ons land, om te broeden en hun jongen groot te brengen. Of om een broedplaats voor het volgend jaar te vinden. Een kort seizoen voor deze zomervogel. Voor ons als werkgroep duurt het gierzwaluwseizoen aanzienlijk langer dan deze 3 maanden, dit jaar was het zelfs een extra intensief jaar.

Terugkijkend op 2012 denken we op de eerste plaats aan onze zwaluwtoren. Vorig jaar nog een luchtkasteel, nu een voltooid project waar we trots op zijn. Daarnaast zijn er ook op andere plaatsen nieuwe nestmogelijkheden voor de gierzwaluw gerealiseerd en werd in Moergestel geïnventariseerd op gierzwaluwbroedplaatsen. Over deze en andere zaken vindt u meer informatie in dit jaarverslag.

Ook de gegevens van de nestkastcontrole in februari 2013 is in dit verslag opgenomen. Weliswaar hoort deze inspectie strikt genomen niet bij de activiteiten van 2012 maar aangezien deze controle plaats vond vóór het gereedkomen van het jaarverslag en de resultaten betrekking hebben op broedseizoen 2012 hebben we toch voor deze oplossing gekozen.

Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk bestaat sinds 2009 en is een samenwerkingsverband tussen vogelwerkgroep IVN Oisterwijk en vogelwerkgroep Midden-Brabant. Onze doelstelling is het beschermen van de gierzwaluw zodat we ook in de toekomst in Oisterwijk en omstreken van deze zomervogel kunnen genieten.

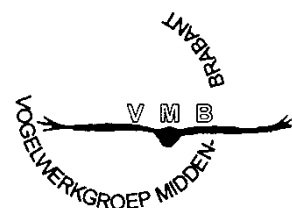
Met een groep van ongeveer 25 vrijwilligers inventariseren en registreren we broedplaatsen waardoor een betere bescherming van de soort mogelijk is. Daarnaast proberen we duurzame nestgelegenheden te realiseren, voornamelijk bij nieuwbouw en renovatie, en verstrekken we informatie over de gierzwaluw en de bescherming ervan.

Voor eerdere jaarverslagen, vragen of tips kunt u via gierzwaluwoisterwijk@gmail.com contact met ons opnemen. Ook kan men via deze weg broedplaatsen melden.

Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk
Hannie Nilsen en Gerard van der Kaa

Vogelwerkgroep
IVN Oisterwijk

Tekst: Hannie Nilsen

Telkaarten: SOVON, Gerard van der Kaa

Foto's: De meeste foto's zijn gemaakt door vrijwilligers van de werkgroep. Overige foto's: Henk Haans (pagina 6), René van Rossum (pagina 26 rechtsonder), Jan Wolfs (overige foto's pagina 26) en Karin van de Logt (pagina 21).

INHOUDSOPGAVE

	Voorwoord	
1	Inventarisatie 2012	5
1.1	Werkwijze	5
1.2	Inventarisatie Moergestel per wijk	7
1.3	Registratie van inventarisatiegegevens	23
1.4	Huiszwaluwen	25
1.5	Inventarisatie met behulp van camera's in de Joanneskerk In Oisterwijk	27
1.6	Inventarisatie na afloop van het broedseizoen door inspectie van kasten	29
1.6a	Joanneskerk	29
1.6b	Ketelhuis van de KLV	30
1.6c	Gierzwaluwkasten openbare gebouwen	32
1.7	Overige meldingen	35
1.8	Opmerkingen bij de inventarisatie 2012	35
1.9	Conclusies	37
2	Projecten 'Realisatie nieuwe nestgelegenheid'	38
2.1	Zwaluwtoeren	38
2.2	Brede School Moergestel	49
2.3	Gierzwaluwkasten particulieren	49
3	Overige activiteiten	50
3.1	Kasteel Waardenburg	50
3.2	Informatieverstrekking	52
4	Gierzwaluwen en de wet	53
5	Literatuur en internet	54
6	Nawoord	55

INVENTARISATIE

1.1. Werkwijze

Ook in 2012 is het inventariseren van gierzwaluwnestplaatsen een van onze belangrijkste activiteiten geweest. De afgelopen jaren hebben we voornamelijk nestplaatsen van de gierzwaluw in de kern Oisterwijk gelokaliseerd en geregistreerd, zowel natuurlijke broedruimtes als broedgevallen in nestkasten. Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de gemeente Oisterwijk¹ hebben we dit jaar ons werkterrein verlegd naar Moergestel waarbij we dezelfde werkwijze² als in 2011 gebruikt hebben. Wederom zijn alle waarnemingen zowel bij SOVON (via stippenkaarten) als op Google Maps geregistreerd en vervolgens hebben we bekendheid gegeven aan deze link bij gemeente, woningbouwverenigingen en landelijke organisaties zoals Gierzwaluwbescherming Nederland.

Daarnaast zijn de gierzwaluwkasten in de Joanneskerk en in het ketelhuis van de voormalige leerfabriek KVL, beide in Oisterwijk, gecontroleerd. Ook incidentele waarnemingen uit Oisterwijk en omgeving zijn geregistreerd.

Begin 2013 zijn met behulp van een hoogwerker alle gierzwaluwkasten aan openbare gebouwen gecontroleerd. Omdat deze gegevens betrekking hebben op het broedseizoen 2012 (en nog voor het schrijven van dit jaarverslag bekend waren) zijn deze resultaten voor de volledigheid ook in dit jaarverslag opgenomen.

Weersomstandigheden

Als we naar het totaalbeeld kijken, was 2012 zonnig en vrij nat. Maar vooral was het weer dit jaar sterk wisselvallig, waarbij we van het ene uiterste in het andere vielen. Zo begon 2012 buitengewoon zacht, in februari gevolgd door een officiële koudegolf. Door de harde wind was het vooral voor het gevoel extreem koud. Maart was warm, april somber en koud en het najaar was weliswaar zonnig en droog, maar ook toen waren er hevige stormen.

Deze wisselvalligheid en harde wind zagen we ook gedurende het gierzwaluwseizoen. Vooral juni-juli waren koel en nat. Voor de jonge gierzwaluwen is een lage temperatuur geen probleem, het is erger als het te warm wordt in het nest. Regen wordt vooral een probleem wanneer er door langdurige regenval te weinig voedsel te vinden is. Dat leek dit jaar echter niet het geval te zijn. Wel merkten we regelmatig dat er na dagen met veel regen weinig giervluchten en zoekers waren.

In augustus was het zeer warm maar toen waren de meeste jonge gierzwaluwen al uitgevlogen.

Tijdsinvestering

Inventarisatie van de gierzwaluw is niet moeilijk, maar vraagt wel veel tijd en geduld. Dit jaar was de tijdsinvestering ongeveer 200 – 250 uur. Verspreid over 15 avonden zijn 28 vrijwilligers op pad geweest, totaal 140 uur. Daarbij komen de voorbereidende verkenningen van de wijken, de individuele bezoeken en de registratie van de gegevens op Google Maps en de SOVON-site.

Dit alles was niet voldoende voor een gedegen, complete inventarisatie. Maar door de gelijktijdige bouw van de zwaluwtoren was de tijdsfactor een probleem, bovendien vielen enkele geplande avonden door de regen letterlijk in het water. In 2013 zal daarom wederom geïnventariseerd worden in Moergestel.

¹ De gemeente Oisterwijk bestaat uit de kernen Oisterwijk, Moergestel en Heukelom. Heukelom is agrarisch gebied met verspreid liggende boerderijen en is niet in de inventarisatie opgenomen.

² Werkwijze: zie jaarverslag 2011

Notatie

Per wijk hebben we geprobeerd zoveel mogelijk de aanwezigheid van gierzwaluwen in de wijk te beschrijven, dat wil zeggen giervluchten, aanhakers en invliegers³. Ook het soort nestplaats is vermeld en voor zover bekend de ligging (noord-oost-west-zuid) ervan. We hebben onderscheid gemaakt tussen:

- X** nieuw ontdekt broedgeval.
- X** eerder geregistreerd broedgeval, opnieuw bevestigd in 2011.
- X** eerder geregistreerd broedgeval, dit jaar niet bevestigd.
- X2009** eerder geregistreerd broedgeval, dit jaar niet bevestigd. Het jaartal geeft de laatst bekende waarneming aan.
- X-** eerder geregistreerd broedgeval, nu verdwenen door bouwtechnische ingrepen.

Aanhakers:

Door hun sterke, gekromde klauwtjes kunnen gierzwaluwen moeiteloos aanhaken op muren en dakranden. Ze doen dit bij het zoeken naar mogelijke nestruimtes. Ook bij slecht weer ziet men soms dat gierzwaluwen zo beschutting zoeken.

³ Invliegen bij mogelijke broedplaatsen duidt op nestbouw/waarschijnlijk broedgeval. Aanhakers en giervluchten verwijzen naar gierzwaluwen op zoek naar nestgelegenheid. Dit gebeurt vooral in de nabijheid van bestaande broedplaatsen. Zie ook jaarverslag 2011, hoofdstuk 1.3, pagina 30.

1.2. Inventarisatie per wijk

Moergestel is ingedeeld in 7 wijken, 6 woonwijken en het bedrijventerrein.

Blok 1 Moergestel Noord

Blok 1 Moergestel Noord

Blok 1, Moergestel Noord, ligt aan de noordkant van Moergestel en wordt begrensd door Raadhuisstraat, Rootven, Tilburgseweg, Akkerweg, Oisterwijkseweg, Waterhoefstraat en de Reusel.

Het grootste gedeelte van het blok (noord en west) biedt weinig mogelijkheid aan de gierzwaluw om nestgelegenheden te vinden. Er staan hier een aantal bedrijfsgebouwen met enkele huizen. Hier en daar staat een pand met gevelpannen of een kleine opening onder het lood maar dat ze hier daadwerkelijk een broedplaats hebben, lijkt niet erg waarschijnlijk. Tijdens de inventarisaties worden er in dit gebied geen enkele keer gierzwaluwen waargenomen.

Het Vunderke en omgeving lijken meer mogelijkheden te bieden. Hier staan dezelfde (HAT⁴)huizen, bijna 20 stuks, die elders in het dorp (Korenstraat) druk bezocht worden. In de straten rondom staan veel huizen met gevelpannen (De Aanstede, Kloosterlaan) maar we zien geen enkele activiteit van gierzwaluwen.

Het meest veelbelovend is de zuid-oosthoek. Hier zagen we meerdere avonden grote groepen gierzwaluwen, hoog in de lucht foeragerend en giervluchten uitvoerend, vooral bij de Ackerstraten. Bij een tweede inventarisatie, half juli, na dagen met slecht weer met regen en wind, waren veel zoekers verdwenen.

Deze wijk lijkt dus een kolonie te huisvesten. De huizen uit de periode 1960-1970 hebben een zadeldak met sneldek- en gevelpannen. Toch hebben we hier slechts 3 broedlocaties gevonden, 2x onder de gevelpannen en 1x achter de regenpijp.

Bij een aantal huizen zijn de randen afgewerkt met een trespa bord waardoor toegang onder de pannen (vooral het aanhaken) bijna onmogelijk wordt.

In het gedeelte tussen Kloosterlaan en Reusel staan voornamelijk vrijstaande huizen met overstek. Hier verwachten we niet direct gierzwaluwen maar bij een van deze huizen (Herengoodstraat 7) zien we in- en uitvliegbevingen onder de nokpan. Dezelfde mogelijkheid voor een broedplaats zien we bij de andere huizen in deze straat (oneven nummers) en in de Voorbrugstraat (even nummers). Dit wordt niet bevestigd door waarnemingen van invliegende gierzwaluwen.

⁴ Huisvesting Alleenstaanden en Tweepersoonshuishoudens.

Het woonzorgcentrum 'Park Stanislaus' biedt weinig mogelijkheden maar bij de Brede School, die in deze wijk gebouwd wordt, zijn 15 neststenen ingebouwd.

Blok 1 Moergestel Noord						
Straat	Nr.	Ligging	Gierend	Aanhakers	Invliegers	(mogelijke) locaties/opmerkingen
Herengoodstraat	7	N			X	Nokpan
Herengoodstraat	5-13					Mogelijkheden onder de nokpan
Voorburgstraat						Even nummers: mogelijkheden nokpan. Nr.3: schoorsteen
Kerckackerstraat	2	Z			X	4 ^e gevelpan vanaf de dakgoot achter. Rechter zijgevel
Kerckackerstraat	10	N			X	3e gevelpan vanaf de dakgoot achter. Linker zijgevel
Raamackerstraat	11	N			X	Links bij de goot
Raamackerstraat			16			Meerdere nestmogelijkheden hier
Huijsackerstraat	25					2 kasten achterzijde huis
Kloosterlaan						Neststenen bij Brede School (15)
Oisterwijkseweg	6/24/32 41-47		12			Veel mussen onder gevelpannen, knikpannen en kapotte (nok)pannen

Bijzondere waarneming

Hoewel altijd gezegd wordt dat gierzwaluwen geen uitwerpselen achterlaten, vinden we bij Raamacker 11 een hele lading gierzwaluuitwerpselen op de stoep, 30-50 stuks? Boven bij de regenpijp een opening en sporen van spreeuwen. Later zien we een in- en uitvliegende gierzwaluw. De oplossing is voor de hand liggend: deze nestplaats is zo klein dat er maar net plaats is voor een nestkommetje. De uitwerpselen die over de rand worden gedeponerd en normaal gesproken op de bodem van de broedruimte blijven liggen, vallen nu direct op straat.

Bijzonder: gierzwaluuitwerpselen op straat

Blok 2 Moergestel West

Dit gebied ligt ten westen van de Akkerweg en valt uiteen in twee gedeeltes.

In het gebied ten zuiden van de Tilburgseweg staan voornamelijk grote villa's, met weinig mogelijkheden voor de gierzwaluw om hier natuurlijke broedruimtes te vinden. Bovendien staan er veel grote bomen. Er is geen gierzwaluwactiviteit.

Het gebied aan de noordkant, gebouwd in de jaren '80, lijkt meer geschikt voor de gierzwaluw.

We zien hier evenmin gierzwaluwen maar er staan wel huizen met gevelpannen die door de gierzwaluw vaak gebruikt worden om te nestelen (Hoefkens).

Bovendien nestelt bij een huis aan de Tilburgseweg al jarenlang een koppeltje gierzwaluwen onder de pannen, sommige jaren zijn er zelfs 2 paartjes. Ook dit jaar was er hier sprake van minstens één geslaagd broedgeval.

Hemelsbreed liggen deze locaties slechts 100 meter van elkaar.

Ten zuiden van deze wijk (niet op de plattegrond) ligt ook onze zwaluwtoren met 47 gierzwaluwkasten en 16 kasten voor huismus en andere vogels⁵.

De Hoefkens, huizen met gevelpannen

Tilburgseweg met jaarlijks minimaal één broedgeval onder de pannen.

Blok 2 Moergestel West						
Straat	nr	ligging	gierend	aanhakers	invliegers	(mogelijke) locaties/opmerkingen
Tilburgseweg	36	N			XX2008	11 ^e gevelpan van boven rechts
Tilburgseweg	37-39					Gevelpannen
Akkerweg						Zwaluwtoren met 47 nestkasten

⁵ Zie plattegrond wijk 6, pagina 20

Blok 3 Moergestel Centrum West

Blok 3 Moergestel Centrum West

Dit is het midden-west gedeelte van het centrum en wordt begrensd door Akkerweg, Tilburgseweg, Rootven, Kerkstraat, Schoolstraat, Burg. Bardoelstraat en Duijvekotstraat.

Dit blok is onder te verdelen in verschillende wijken met ieder een eigen karakter.

De **noordwesthoek** (tussen Akkerweg, Kreitestraat en Burg. Bardoelstraat) bestaat overwegend uit vrijstaande huizen met veel bomen. Er lijken weinig mogelijkheden voor nestplaatsen te zijn en met uitzondering van af en toe een foeragerend exemplaar, vliegen er geen gierzwaluwen rond. Nestmogelijkheid is wel mogelijk in de panden Burgemeester Bardoelstraat 23-25-29: in de zijgevels ontbreken stenen ter hoogte van de regenpijp.

De **noordoosthoek** (Prinsessenstraten, Torenpad) lijkt ook weinig kans te bieden op broedplaatsen. De wijk is gebouwd in de jaren '60 – '70. Er staan vooral twee-onder-een-kapwoningenn met houten overstek en gevelpannen. Deze lijken voor de gierzwaluw niet erg aantrekkelijk. Bovendien is de houten overstek regelmatig vervangen door trespas. Er worden hier geen gierzwaluwen gezien. (Uitzondering: Prinses Christinastraat 12 heeft enkele pannen waar een hoekje uit is)

Het **zuidelijk gedeelte** daarentegen herbergt duidelijk een mooie gierzwaluwkolonie. Met name het blok Korenstraat, Pastoor Janssenstraat, Burgemeester Bardoelstraat en Schout van de Wouwstraat is een eldorado voor gierzwaluwliefebbers. Een grote groep (20-30 stuks) giert laag rond de huizen en we registreren minstens 16 invliegplaatsen (zie overzicht).

Deze groep vindt nestgelegenheid onder de gevelpannen van de HAT-huizen op de hoek Korenstraat-Pastoor Janssenstraat. Ook in de omliggende straten wordt gebruik gemaakt van dezelfde dakconstructie (soms met trespas), afgewisseld met dichtgemetselde daklijsten. Hier worden geen broedplaatsen gevonden.

Ook de begrenzende straten van de wijk bieden hier en daar mogelijkheden voor nestgelegenheid.

Blok 3 Moergestel Centrum West						
Straat	Nr	Ligging	Gierend	Aanhakers	Invliegers	(mogelijke) locaties/opmerkingen
Korenstraat	1	W			X	2 ^e of 3 ^e pan links, voor ⁶
	1A	W			X	Rechts, 1 ^e -2 ^e pan, voor
	1B	W			X	Links, 1 ^e pan, voor
					XX	Rechts, 1 ^e en 2 ^e pan, voor
Korenstraat	20		6			Stukje uit de pan onder de nok
	32A	O			X	Nokpan
	32B	O			X	Nokpan
Past. Janssenstraat	1	N			XX	Links, 3 ^e of 4 ^e pan, 10 ^e pan, voor
		Z			XXX	Links, 1 ^e -2 ^e -3 ^e pan, achter
		Z			X	Rechts, 1 ^e pan, achter
	1A	N			XX	Links, 1 ^e -5 ^e pan, voor
		Z			XXX	Links, 1 ^e -2 ^e -4 ^e pan achter
Past. Janssenstraat	1B	N			XXX	Links, 2 ^e -6/7 ^e pan, rechts 1 ^e pan, voor
Rootven	31				X	Rechts van het raam
	29					2 gierzwaluwkasten, niet bezet
Akkerweg						Hoogvliegende vogels, weinig nestgelegenheid
Burg. Bardoelstraat	23					Opening bij dakgoot, voor en achter
	25					Opening bij dakgoot, achter
	29					Opening bij de dakgoot, voor en achter, nokpan en gevelpan
Rootven	19,21, 25		8			Geen invliegplaatsen gevonden
	3		3			Geen invliegplaatsen gevonden
	70					Mansardedak met mogelijkheid voor nestplaatsen. Aan de noordkant (blok 1) een grote groep gierzwaluwen, 20-30 st.
Schoolstraat	3a-17-25					Gevelpannen. Geen gierzwaluwactiviteit

⁶ Tenzij anders vermeld zijn alle pannen geteld vanaf de nok.

Blok 4 Moergestel Centrum / Zuidoost

Dit gebied ligt in het zuidoostelijk deel van Moergestel. Begrenzing wordt gevormd door Schoolstraat, Kerkstraat, Raadhuisstraat, Postelstraat, Bosstraat en De Scheerman.

Het zuidelijkste deel, omsloten door De Scheerman, is eind jaren '60/ begin jaren '70 gebouwd. Het zijn vooral huizen met overstek en gevelpannen. Bij veel huizen is de oorspronkelijk houten overstek vervangen door trespas.

Tot voor enkele jaren geleden lag aan de oostkant hiervan een vuilnisbelt en een weiland. Nu is dat gebied veranderd in een natuurgebied met gevarieerde vegetatie en poeltjes. Sindsdien wordt dit gebied gebruikt door huiszwaluwen om te foerageren. Ten tijde van onze inventarisatie tellen we hier ± 30 huiszwaluwen. Een aantal hebben in de wijk hun nestje gebouwd (zie hoofdstuk 1.4, pagina 24)

Voor de gierzwaluwen lijken er daarentegen weinig mogelijkheden te zijn in deze wijk.

Het noordelijke deel van dit blok bestaat eveneens uit woningen met overstek, afgewisseld met oudere huizen met dichtgemetselde randen of woningen met een piramidedak. Ook hier zijn weinig kansen voor de gierzwaluw.

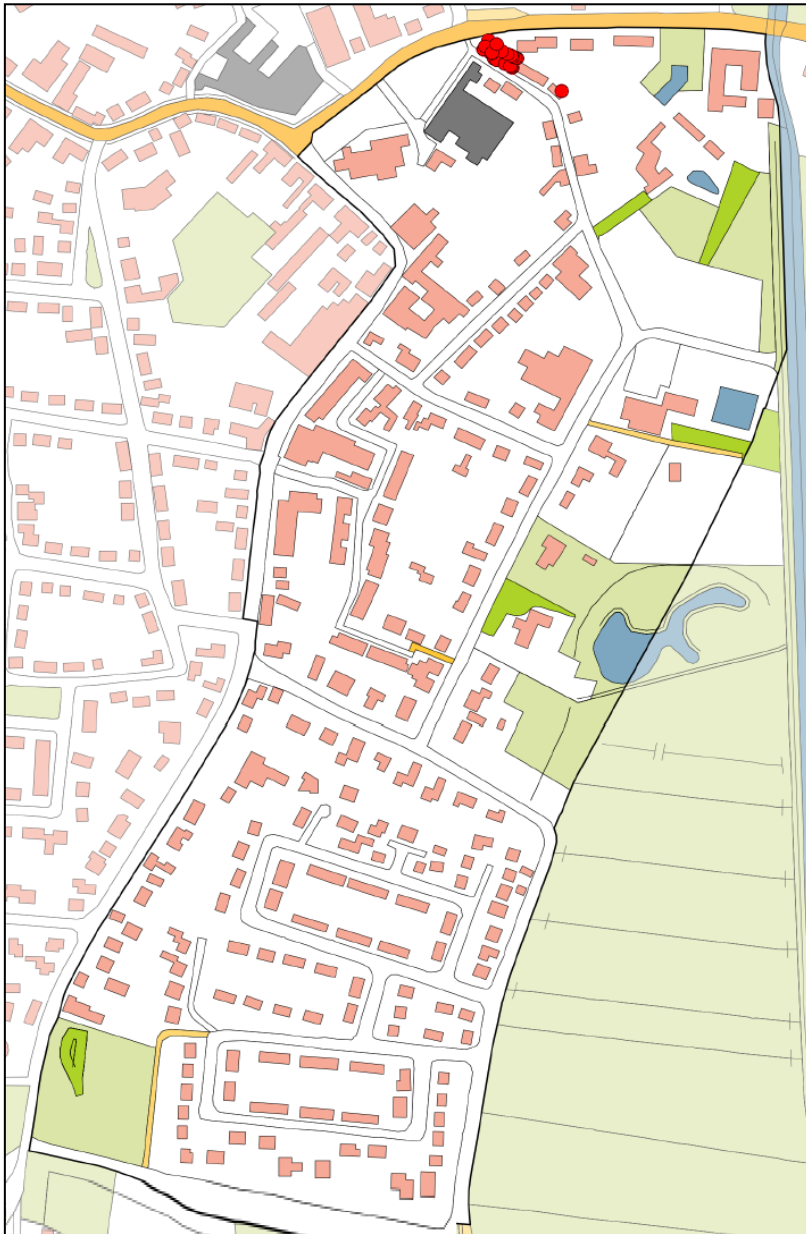
De enige mogelijkheid is in de Postelstraat bij sportcentrum Physique (zie foto) en de huisnummers 22-25-27. Ook zijn er enkele huizen met gevelpannen (Pastoor de Louwstraat 2a /20 en Bosstraat 6/8).

Een uitzondering vormt het eerste gedeelte van de Postelstraat. Hier vinden we de grootste kolonie gierzwaluwen van Moergestel. Een grote groep gierzwaluwen, ongeveer 30 stuks, voert hier giervluchten uit. De gierzwaluwen vliegen in en uit op verschillende plaatsen in de knik van het mansardedak van het pand Postelstraat 1. Ook hoor je duidelijk schreeuwen van binnenuit. Vanaf een parkeerplaats aan de Raadhuisstraat heb je goed zicht op de achterkant van hetzelfde huis. Ook aan deze kant wordt regelmatig aangevlogen. Volgens onze waarnemingen nestelen hier ongeveer 15 gierzwaluwpaartjes!

Hetzelfde zien we bij het aangrenzende huis, eveneens met mansardedak, op het St. Jansplein.

Blok 4 Moergestel Centrum/Zuidoost

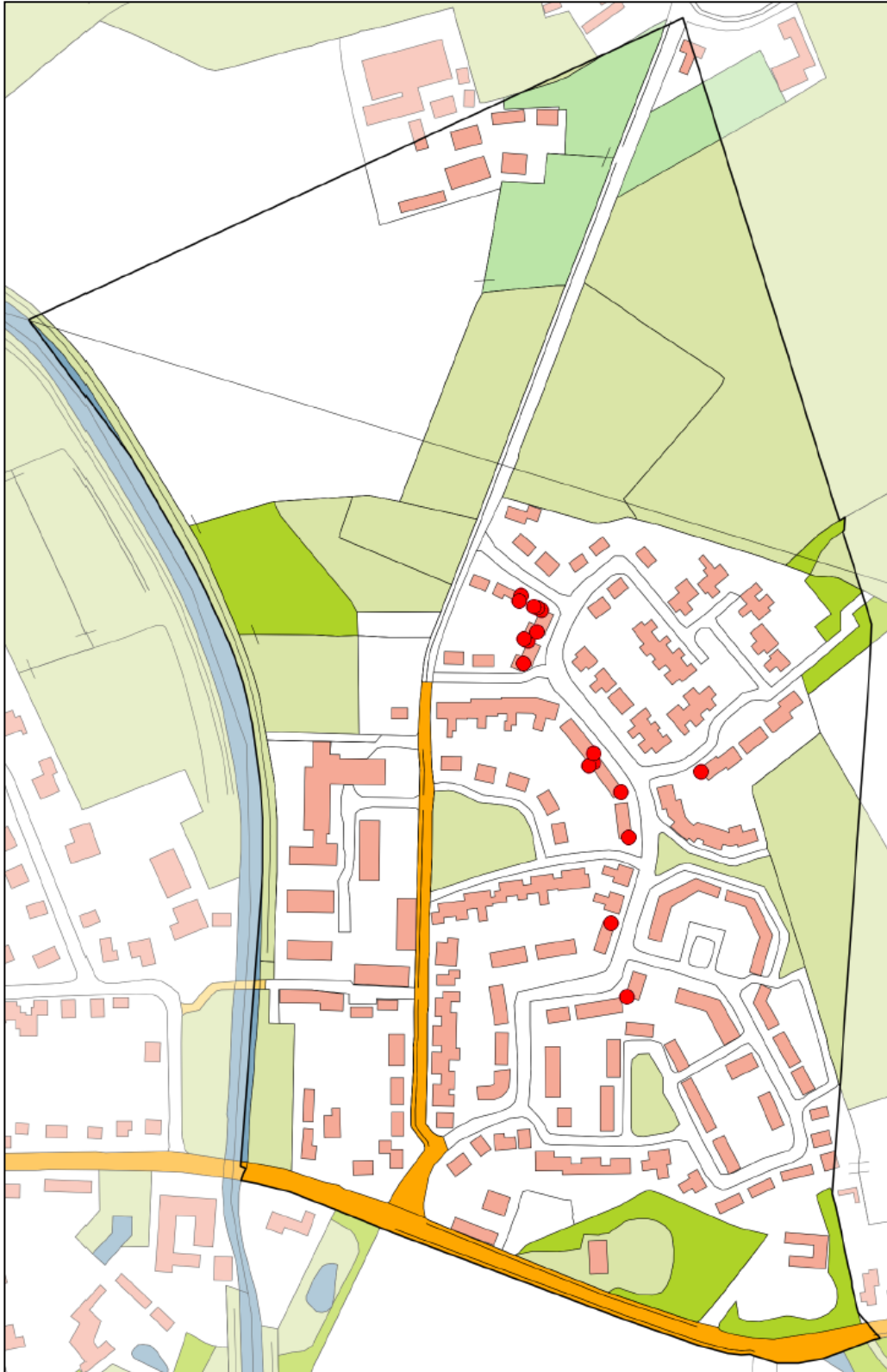
Blok 4 Moergestel Centrum/Zuidoost						
Straat	Nr.	Ligging	Gierend	Aanhakers	Invliegers	(mogelijke) locaties/opmerkingen
Postelstraat	1	ZW	30		XXXXXXX	Voorzijde, zie onderstaande tabel
	1	NO		10	XXXXXX	Achterzijde, zie onderstaande tabel
Postelstraat	3a	NO			X	3 kasten, minimaal 1 kast bewoond
Postelstraat	4	ZO			X2009	1 ^e gevelpan, links onder. Nu wel huismussen onder de pannen
St. Jansplein	1	N			XXX	Voorzijde, zie onderstaande tabel
	1	Z			XXX	Achterzijde, zie onderstaande tabel
Vooskerbos	14					Gierzwaluwkast

Aanvullingen met betrekking tot de locaties onder het dak:

Postelstraat 1, voor	Onder knikpan, links van dakkapel: 2-6-9 van links, 4 ^e van rechts Onder knikpan, rechts van dakkapel: 1-3-6/7 van re, 4 ^e van links
Postelstraat 1 achter	Onder knikpan, veel pogingen, veel aanhakers en op minstens 6 plaatsen invliegers (1-3-8-10-14 van links, ergens rechts)
St Jansplein 1 voor	1 ^e - 18 ^e van rechts, 6 ^e van links
St Jansplein 1 achter	Minimaal 3 invliegers, 1 ^e -3 ^e van links, 3 ^e van rechts

Detailkaart St Jansplein 1 (links) en Postelstraat 1. Rechtsonder Postelstraat 3a.

Blok 5 Moergestel Oost

Blok 5 Moergestel Oost

Dit gebied ligt ten noorden van de Oirschotseweg, oost van de Reusel. De overige begrenzing wordt gevormd door buitengebied.

In deze kleine wijk, grenzend aan het buitengebied, vinden we de 3^e grote gierzwaluwkolonie van Moergestel, minstens 17 nestplaatsen⁷. In de wijk staat de Reuselhof, een verzorgingstehuis, met lage, strakke bebouwing zonder veel mogelijkheden. Direct daarnaast (Hofakker, Oostelvoortjes) staan dezelfde lage huizen die in de Korenstraat zoveel gierzwaluwen huisvesten. Hier is echter geen enkele gierzwaluwactiviteit waarneembaar. De Stappert met aangrenzende straten bestaat vooral uit 2-onder-1-kapwoningen en kleine rijtjes met gevelpannen. Hier worden bijna alle invlieglocaties waargenomen.

Blok 5 Moergestel Oost						
Straat:	Nr.	Ligging	Gierend	Aanhakers	Invliegers	(mogelijke) locaties/opmerkingen
Kriekenakker	2				X	Naast schoorsteen onder gevelpan
De Stappert	28				XX 2010	
	41				X	
	51				X	Zijgevel, 3 ^e -4 ^e pan rechts, van onderen
	59		16		X	Zijgevel, 7 ^e -8 ^e pan rechts, van onderen
	65				XX	Zijgevel rechts, 4 ^e van boven en 4 ^e van onder
	67				XX 2010	Zijgevel rechts, 4 ^e van boven . Nokpan
	73				X 2010	Noordwest gevel
	77				X	Schoorsteen of vlak ernaast
	79				XX	Zijgevel rechts, 1 ^e en 2 ^e van boven
	81				XX 2010	Zijgevel rechts, 3 ^e pan van boven, 2 ^e van onder
	83		20		XXX	Zijgevel rechts, 1 ^e / 2 ^e / 3 ^e pan van boven
	85				XX	Zijgevel, 1e van boven rechts en links
Looyakker	48					Spreeuw onder de pannen
	70					Open nok
Kriekenakker	36					Noksteen
Werft	38					Lood schoorsteen

⁷ Verklaring tekens: zie pagina 22

Blok 6 Moergestel Zuid

Dit blok is gelegen aan de zuidkant van Moergestel en wordt begrensd door Akkerweg, Lathouwer, Burgemeester Bardoelestraat en Schoolstraat. De zuidhoek (Pater Op 't Hooghof, Burgemeester Ter Veerstraat, Pastoor Muskenshof) biedt vrijwel geen mogelijkheid voor broedplaatsen. Er is standaard gebruik gemaakt van trespas. Evenmin zijn er bewoonde huiszwaluwnesten (zie onder tabel waarnemingen huiszwaluw)

In de Burgemeester Maijerstraat 15 hangt een bewoonde kast. Tevens vliegt hier een grote groep gierzwaluwen die giervluchten uitvoert en veelvuldig aanhaakt. In dezelfde straat op nr. 7 is er mogelijk ruimte onder het lood. In de omringende straten zijn hier en daar invlieg mogelijkheden (gevelpannen), echter zonder gierzwaluwactiviteit. Deze concentreert zich rond Burgemeester Maijerstraat 15.

Gevelpannen zien we in de volgende straten:

D'n Duyp 2-28, 13-15, 29-39, 40-44,46 , Pastoor van Doorenstraat 2-12 (lage huizen), Pastoor van de Boogaardstraat 1-5, Burgemeester van Heeswijkstraat (even nummers), Lathouwer, Burgemeester Poortmanstraat , Eysenbrant t/m 12, t/m 15, 32-38,37-39. Hier worden ook giervluchten uitgevoerd.

Burgemeester Maijerstraat 15

Blok 6 Moergestel Zuid						
Straat	nr	ligging	gierend	aanhakers	invliegers	(mogelijke) locaties/opmerkingen
Burg. Maijerstraat	15		20	8-10	X	Kast, bewoond), bekend sinds 2009
D'n Duyp	22				X	Gevelpan, 7 ^e pan van onderen rechts
	24				X	Gevelpan, 5 ^e pan van boven rechts
	26				XXX	Gevelpan, 2 ^e -7 ^e pan van boven, 2 ^e van onder, rechts
D'n Duyp			9			Grote groep gierzwaluwen, ± 30 stuks, soms giervluchten.

Opmerking:

Voorheen broedden er in deze wijk (gelegen langs de rand van het buitengebied) veel huiszwaluwen. Nadat de huizen in D'n Duyp trespas boeiboorden hebben gekregen, vallen de huiszwaluwnestjes in de loop van het broedseizoen naar beneden, onder andere op nummer 41. Hier wil men graag kant-en-klaar nestkommetjes.

Burgemeester ter Veerstraat 12-18: ook hier vinden we resten van huiszwaluwnesten in de nok. Niet duidelijk is of deze eraf zijn gevallen of door bewoners verwijderd?

Dit jaar waren er nog 5 bewoonde nestkommetjes (zie hoofdstuk 1.4, pagina 25).

Blok 7 Moergestel bedrijventerrein

De gebouwen hier bestaan vooral uit glas, kunststof en staal en bieden vrijwel geen mogelijkheden voor broedruimtes. Een tweetal huizen zou geschikt zijn voor huiszwaluwen maar iedere activiteit in die richting ontbreekt.

1.3 Registratie van inventarisatiegegevens

De gegevens van deze inventarisatie worden op dezelfde manier geregistreerd als voorafgaande jaren. Dit wil zeggen zowel via Google Maps als via stippenkaarten van Sovon. De reden voor deze dubbele registratie is de toegankelijkheid van de gegevens.

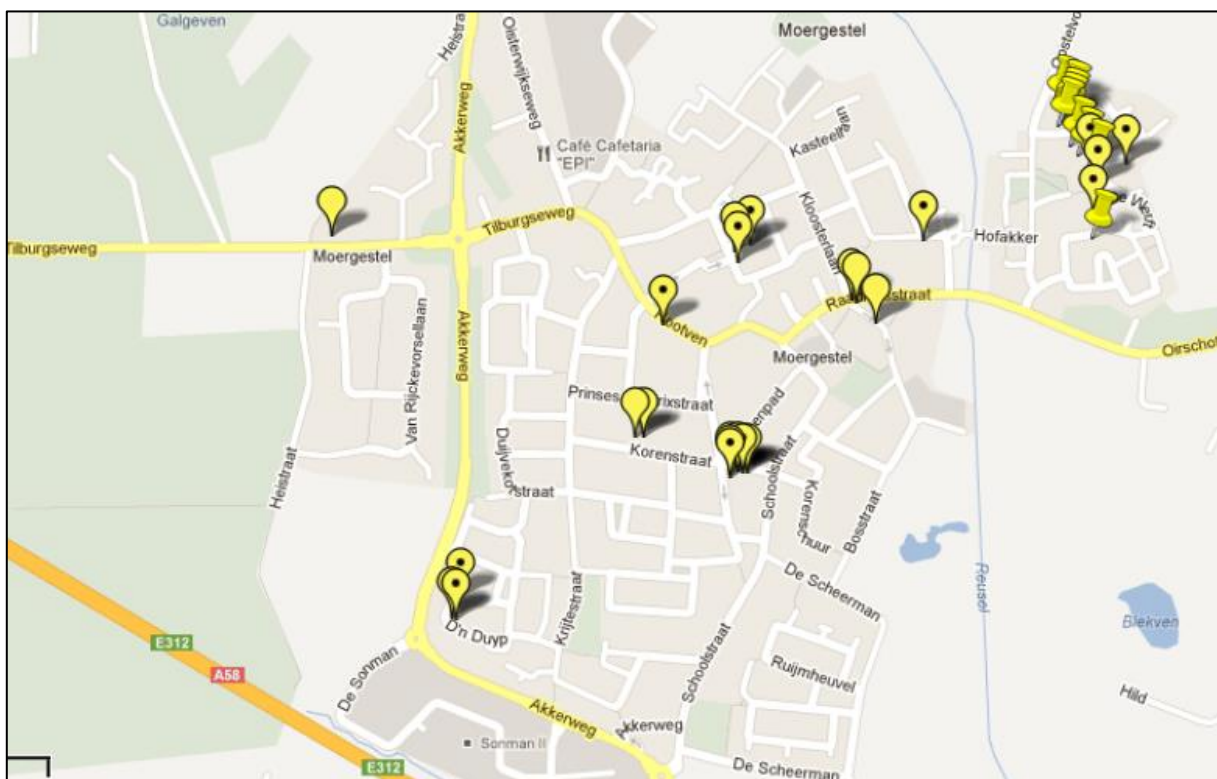
Google Maps

Via onderstaande link heeft iedereen toegang tot de gegevens met betrekking op broedplaatsen in Moergestel. Op deze kaarten staan alle bekende, natuurlijke broedplaatsen vermeld. Verder staan ook de bij ons bekende nestkasten voor gierzwaluwen, al dan niet bewoond, geregistreerd.

Deze link wordt bekend gemaakt aan de gemeente Oisterwijk, woningbouwverenigingen, Gierzwaluwbescherming Nederland en andere geïnteresseerden.

Natuurlijke broedplaatsen:

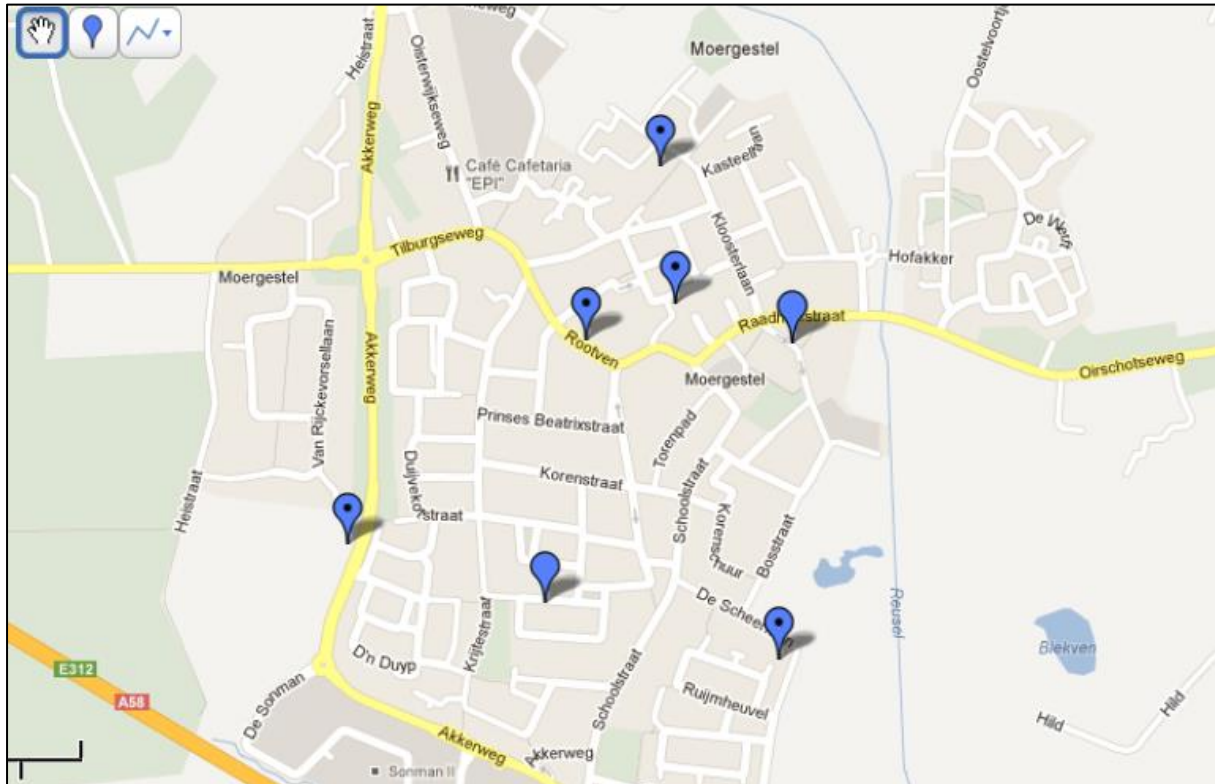
<https://maps.google.nl/maps/ms?hl=nl&ie=UTF8&msa=0&msid=101847402701772467865.00046eeb17463711dc6e6&ll=51.545081,5.18014&spn=0.01959,0.02841&z=15>

- Waarnemingen 2012
- Waarnemingen 2010, gecontroleerd in 2012
- Waarnemingen 2009, gecontroleerd in 2012

Nestkasten:

<https://maps.google.nl/maps/ms?client=firefox-a&hl=nl&ie=UTF8&msa=0&msid=101847402701772467865.00046df4e61568ce359ab&ll=51.544227,5.180397&spn=0.020017,0.029268&z=15>

- Nestkasten/-stenen, waarvan minstens 1 bewoond
- Onbewoonde nestkasten/-stenen

Sovon stippenkaarten

Hoewel de registratie via Google Maps vele voordelen heeft, is er een belangrijk nadeel: het gebruik van Google Maps is niet voldoende om onze gegevens in de NDFF (Nederlandse database voor flora en fauna) op te laten nemen. En omdat Flora- en faunabureaus meestal deze database raadplegen is het van wezenlijk belang dat onze gegevens daar terug te vinden zijn. Daarom zijn in samenwerking met Sovon speciale kaarten ontwikkeld (stippenkaarten) waarop de gegevens per wijk vermeld worden. Vervolgens gaan deze gegevens via Sovon naar de NDFF. Deze gegevens zijn voor de particulier moeilijk toegankelijk, vandaar dat we voorlopig alle gegevens dubbel registreren.

Op verzoek verstrekken we graag meer informatie over bekende broedplaatsen in Oisterwijk, Moergestel en, voor zover bekend, in omliggende dorpen.

Totaal aantal nest- en/of broedplaatsen in Moergestel:

- Gierzwaluwkasten: woonhuizen (9), toren (48), school (15) 72
- Bewoonde kasten 2
- Natuurlijke broedplaatsen, 2013 69
- Natuurlijke broedplaatsen uit eerdere jaren, niet bevestigd in 2013 7
(één nestplaats met zekerheid niet bewoond, Tilburgseweg 36)

1.4. Huiszwaluwen

Onze inventarisaties en andere activiteiten zijn de afgelopen jaren gericht geweest op de gierzwaluw. Ook de komende jaren zullen onze activiteiten met name gericht zijn op de bescherming van deze vogel. Dat wij er toch voor hebben gekozen om in Moergestel ook de huiszwaluw te inventariseren heeft alles te maken met de toren.

Wij, maar ook de werkgroep huiszwaluwtilen⁸, willen graag weten op welke afstand van de til huiszwaluwen broeden omdat dit mogelijk een belangrijke factor is voor het snel bezet raken van de nieuwe til.

Eén van de belangrijkste redenen om de zwaluwtoren te bouwen, was de achteruitgang van broedplaatsen van de huiszwaluw in Moergestel. Gedeeltelijk door onbekende redenen, deels omdat nesten verwijderd werden en deels omdat nesten naar beneden vielen. Dit laatste vooral wanneer het nestmateriaal niet voldoende hechting vond aan de ondergrond, zoals bij huizen waar de houten boeiboorden vervangen waren door trespas. Ook de afwezigheid van geschikt bouw materiaal (klei) speelt hierbij waarschijnlijk een rol.

Op slechts 2 locaties in de bebouwde kom vinden we nu nog bewoonde huiszwaluwnesten.

Broedplaatsen Huiszwaluw Moergestel 2005-2012									
Straat	Nr	Aantal bewoonde nestkommetjes per jaar							
		'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12
Burgemeester Poortstraat	41	1	5	1	2	3	4		5
	23	1	0	1	0	0	0		0
D'n Duyp	27	?	1	?	2	1	1		0
	41	1	1	1	1	1	1		0
Burgemeester ter Veerstraat	12	1	0	0	0	0	0		0
Sonman	1		7	0	0	0	0		0
	2		8	3	2	0	0		0
	3		3	2	1	0	0		0
	5		5	0	0	0	0		0
Grieteveldeke	9								5
	10								6
Regenbeemdeke	1								3
TOTAAL		4	30	8	8	5	6		19

Nadat de weilanden aan de oostkant van Moergestel zijn omgevormd tot natuurgebied worden hier veel foeragerende (huis)zwaluwen waargenomen. Sinds 2011 wordt er gebroed in de aangrenzende wijk, blok 4.

Blok 4

Dit gebied grenst aan het genoemde natuurgebied. Hier wordt ook de grootste kolonie huiszwaluwen binnen de bebouwde kom gevonden. Hemelsbreed ligt deze wijk op een afstand van ongeveer 800 meter van de toren.

Blok 6

In deze wijk werd voorheen op minstens 6 plaatsen gebroed, nu vinden we enkel bewoonde nestkommetjes aan een huis in de Burgemeester Poortstraat. Hier vliegen ook veel huiszwaluwen rond, het aantal is moeilijk te schatten omdat ze regelmatig tussen de huizen verdwijnen.

Afstand tot de toren hemelsbreed: 150 meter

⁸ Deze werkgroep houdt een bestand bij van de Nederlandse huiszwaluwtilen, de bezetting ervan en mogelijke succesfactoren voor snelle bezetting. Meer informatie via Wilfried de Jong (wwwdejong@hotmail.com).

Elders in de hele wijk (eigenlijk in heel Moergestel) wordt veel trespa gebruikt, sommige bewoners zouden daarom graag kant-en-klare nestkommetjes hebben, anderen geven aan geen huiszwaluwen te willen.

Ook op bedrijventerrein De Sonman, waar enkele jaren terug veel broedplaatsen waren (2006: 23 nestkommetjes), werd de aanwezigheid van huiszwaluwen niet door iedereen op prijs gesteld.

Overzicht huiszwaluwnesten 2012			
Griete Veldeke 9	Voorkant (zuid)	1 bewoond nestkommetje	X
	Achterkant	4 bewoonde nestkommetjes	XXXX
Griete Veldeke 10	Zijgevel (oost)	6 bewoonde nestkommetjes	XXXXXX
Regenbeemdeke 1	Zijgevel (oost)	3 bewoonde nestkommetjes	XXX
Burgemeester Poortstraat	Zijgevel (noord)	2 bewoonde nesten, 1 afgefallen nest	XX
	Zijgevel (zuid)	3 bewoonde nesten	XXX

In het buitengebied (Elsdijk 2) bevindt zich een grote kolonie huiszwaluwen, totaal zijn er hier 25 bewoonde nestkommetjes. Deze kolonie ligt hemelsbreed 2700 m km van de toren.

Deze bevinden zich zowel onder de dakranden van het huis (noordgevel: 6 nestjes, zuidgevel: 9 nestjes) als aan de garage (oostgevel: 7 nestjes, westgevel: 1 nestje, noordgevel: 2 nestjes).

In alle gevallen is er sprake van natuurlijke nestkommetjes.

Ook elders in het buitengebied (De Werf 1, Hildsven 2A/ 20B, Oirschotseweg 55, Zandstraat 14A/16 en Heikant 5/9) zijn broedlocaties van huiszwaluwen bekend, deze zijn door ons niet gecontroleerd.

huiszwaluwen

1.5. Inventarisatie met behulp van camera's in de Joanneskerk In Oisterwijk

Ook dit jaar is 'onze' kolonie in de Joanneskerk weer wat groter geworden. Nadat eerst de kasten in het onderste galmgat (met schuinstaande invliegopening) waren ontdekt, raken nu ook langzaam steeds meer kasten in het bovenste galmgat (verticale invliegopening) bezet.

Door haperende techniek (beelden werden in periodes niet opgenomen) hebben we helaas niet alle gegevens zoals datum van terugkomst, eerste eileg, eerste jong etc. paraat. Dit jaar moeten we ons daarom helaas beperken tot een kort overzicht met gegevens die we via camerabeelden op dat moment konden waarnemen.

Kast 1: spreekw

Kast 2: op 15 mei zien we het eerste ei in de kast, een week later liggen 2 van de 3 eitjes naast de nestkom. Deze worden teruggelgd. 14 juni zien we de jongen voor de eerste keer, ze zijn dan slechts 1 à 2 dagen oud. Op 18-20-23 juli vliegen 3 jongen uit.

Kast 3: in deze kast zien we pas op 23 mei het eerste ei, maar ook hier zien we 14 juni een jong. Een week later blijken het er toch 2 te zijn, nog een week later zien we het 3e jong. Deze laatste is echter duidelijk jonger dan de andere twee. Op 27 juli vliegen twee jongen uit, op 1 augustus volgt het nakomertje.

Kast 4: ook hier zien we 15 mei een ei, daarna zien we enkel adulte (broedende) vogels. Tot we op 17 juli ineens 2 jongen zien die op 3 augustus uitvliegen.

Kast 5: op 14 mei het eerste ei, enkele dagen later 2 eieren en op 6 juni 3 kleine jongen, net uit het ei. De lege doppen liggen er nog naast. Al op 18 juli zijn ze alle drie uitgevlogen.

Kast 6: in de loop van mei en juni zien we steeds 1 of 2 adulte vogels op het nest, 14 juni zijn er 2 jongen te zien, zo te zien net uit het ei. Op 18 en 23 juli vliegen ze uit.

Kast 7: tussen 13 en 21 mei worden 3 eieren gelegd. Op 4 juni zien we het eerste jong, plus 2 eieren, op 7 juni zijn er 3 jongen. Op 17 juli zijn er twee uitgevlogen, 18 juli vertrekt de 3e.

Kast 8: hoewel we vanaf 14 mei steeds minstens één adult op het nest zien zitten, blijkt het nest op 26 mei toch leeg. Pas 29 mei zien we een ei, 31 mei volgt het tweede ei. Op 20 juni zijn er twee jongen, net uit het ei, en ligt er nog een derde ei buiten het nest. Dit ei komt niet meer uit. Op 30 juli vliegt het eerste jong uit, 2 of 3 augustus het andere jong.

Kast 9: op 20 juni doen we de eerste gierzwaluwaarneming in deze kast. Hij (of zij) zit binnen flink te roepen terwijl er buiten veel gegierd, geroepen en aangehaakt wordt.

Kast 10: op 15 mei zit er een koppel op het nest maar eind mei is het nest nog leeg. Er worden pogingen gedaan van buitenaf om de broedplaats over te nemen maar door flink te roepen, schrikken ze andere zoekers af en 6 juni ontdekken we 2 eieren in de kast, een week later zelfs 3.

Een late start maar 26 juni zijn er dan toch 2 jongen van enkele dagen oud. En 3 augustus vliegen ze allebei uit. Daarmee zijn alle jongen in deze kasten uitgevlogen.

Kast 11: geen gierzwaluwaarnemingen

Kast 12: half mei zien we een koppel op het nest met een eitje buiten de nestkom. De nestkom is dan leeg. De weken daarop lijken ze toch te broeden, 29 mei zien we 3 eieren en 14 juni zijn er 3 jongen. Twee juli vinden we één jong dood, de andere 2 vliegen uit op 26 en 27 juli.

Kast 13: voor de eerste keer zien we gierzwaluwen in deze kast en begin juni is er zelfs een begin van een nestkommetje. Het is slechts een klein randje maar half juni worden er toch 2 eieren gelegd. Twee weken later is de kast leeg, ook de eitjes zijn verdwenen. Eind juli lijkt het randje toch verder afgebouwd.

Kast 14: leeg

Kast 15: leeg

Kast 16: leeg

Conclusies

Zonder permanente camerabewaking is het moeilijk veel conclusies te trekken. Maar met 4 bezette kasten in het bovenste galmgat kunnen we wel stellen dat de gierzwaluwen deze kasten nu ook ontdekt hebben.

En met 22 uitgevlogen jongen is het broedresultaat ook duidelijk toegenomen (2011: 16 jongen)⁹.

Verder is het opvallend om te zien dat beide koppels ook overdag regelmatig samen op het nest zitten. Niet alleen bij slecht weer (bij langdurige regenval blijven ze beide binnen) maar vaak ook bij goed weer. Dit valt meestal samen met luidruchtige giervluchten rond de toren. Als de zoekers verdwijnen, gaat meestal een van de adulte vogels ook meteen naar buiten.

OVERZICHT KASTEN GIERZWALUW JOANNESKERK 2005-2012								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
kast 1	spreeuw	spreeuw	spreeuw	spreeuw	spreeuw		spreeuw	spreeuw
kast 2	2 jongen	2 jongen	3 jongen	3 jongen	1 jong	3 jongen	3 jongen	3 jongen
kast 3							nestbouw	3 jongen
kast 4				2 jongen	3 jongen	2+1 jong ¹⁰	2+1 jong ¹¹	2 jongen
kast 5			gz	3 jongen	2 jongen	2 jongen	2 jongen	3 jongen
kast 6							2 jongen	2 jongen
kast 7				2 eitjes	3 jongen	3 jongen	3 jongen	3 jongen
kast 8					2 gz	2 jongen	1 jong	2 jongen
kast 9								nestbouw
kast 10							1 jong	2 jongen
kast 11								-
kast 12						2 dode jongen	2 jongen	2 jongen
kast 13								2 eitjes
kast 14								-
kast 15								-
kast 16								-
Aantal bezette kasten	1	1	2	4	5	6	9	11
Totaal jongen	2	2	3	8	9	12 + 1	16 + 1	22

⁹ Opmerking: er is bij de kerk dit jaar niet geïnventariseerd op de aanwezigheid van natuurlijke broedplaatsen.

¹⁰ Vondeling bijgeplaatst

¹¹ Vondeling bijgeplaatst

1.6. Inventarisatie na afloop van het broedseizoen door middel van visuele inspectie van gierzwaluwkasten

1.6a Joanneskerk

Bij het vastleggen van mogelijke nestplaatsen (waarnemingen van invliegers of nestvondsten bij renovatie) blijft natuurlijk de vraag of er ook sprake is van een geslaagd broedgeval. Ziet men gierzwaluwen in- of uitvliegen, kan men weliswaar concluderen dat er een nestplaats is, maar zeker het eerste jaar wordt er vaak niet gebroed of mislukt het broedsel.

Een geslaagd broedgeval vaststellen kan op drie verschillende manieren: door het zien uitvliegen van jongen, met behulp van cameragegevens of door visuele waarneming van jongen in de broedruimte. Het eerste is vaak een gelukkig toeval en aangezien verstoring van een nestplaats verboden is, is de laatste methode niet aan te raden. En het is natuurlijk onmogelijk alle broedruimtes te voorzien van een camera.

Een andere mogelijkheid om broedgevallen vast te stellen zou zijn om de kasten op uitwerpselen te controleren. Men zegt dat volwassen gierzwaluwen geen uitwerpselen in de kast achterlaten, hooguit één keutel op het moment dat het ei gelegd wordt. Dan zou men dus aan de hand van uitwerpselen kunnen concluderen dat er in ieder geval jonge gierzwaluwen in de kast aanwezig zijn geweest. Wil dat ook zeggen dat men aan de hand van de hoeveelheid uitwerpselen iets zou kunnen zeggen over het aantal jongen? Dit laatste gaat ons vooralsnog te ver, maar ruim na het broedseizoen 2011 zijn alle kasten weer zorgvuldig schoon gemaakt (waarbij we de nestkommetjes uiteraard lieten zitten) om aan het einde van broedseizoen 2012 cameragegevens en hoeveelheid uitwerpselen naast elkaar te kunnen leggen.

Bevindingen bij inspectie van de kasten eind september 2012:

	2012 cameragegevens	2012 visuele inspectie na broedseizoen
Kast 1	spreeuw	Spreeuwnest, 3 dode spreeuwen
Kast 2	3 jongen	Nestring van veertjes, los gevlochten. Uitwerpselen
Kast 3	3 jongen	Los kommetje, veel veertjes. Veel uitwerpselen.
Kast 4	2 jongen	Mooi vast ringetje, redelijk veel uitwerpselen.
Kast 5	3 jongen	Vast kommetje, veel uitwerpselen.
Kast 6	2 jongen	Vast kommetje, weinig uitwerpselen.
Kast 7	3 jongen	Extreem veel uitwerpselen, bodem bedekt met een dikke laag van ongeveer 2 cm.
Kast 8	2 jongen	Extreem veel uitwerpselen, bodem bedekt met een dikke laag van ongeveer 2 cm
Kast 9	gierzwaluw in kast vanaf 20 juni	Nestrandje, geen uitwerpselen.
Kast 10	2 jongen	Mooi vol nestje, weinig (15) uitwerpselen.
Kast 11	-	Geen tekenen van gierzwaluwen.
Kast 12	2 jongen	Mooi vol nestje, flink wat uitwerpselen ± 50
Kast 13	begin nestje, 2 eieren, niet bebroed	Randje plus 6 uitwerpselen. Ook uitwerpselen andere vogel.
Kast 14	-	Geen tekenen van gierzwaluwen.
Kast 15	-	Enkele vastgeplakte veertjes.
Kast 16	-	Gierzwaluwuitwerpselen in de kast. Geen andere waarnemingen, geen teken tot nestbouw.

Het komende jaar zullen op meerdere locaties cameragegevens vergeleken worden met nestkast-bevindingen na afloop van het broedseizoen (onderzoek: Marjos Mourmans, Zwaluwen Adviesbureau). Mogelijk kunnen hier op den duur conclusies uitgetrokken worden.

Het lijkt erop dat men inderdaad kan stellen dat een redelijke hoeveelheid uitwerpselen zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van jongen. Bij slechts enkele uitwerpselen kunnen deze ook door adulte vogels achtergelaten zijn.

Voor ons zal het spannend zijn om te zien of kast 15 en 16 komend jaar bezet zal raken.

1.6b Ketelhuis van de KLV

In de toren van het ketelhuis van de voormalige leerfabriek aan de Almijstraat in Oisterwijk zijn door ons in 2010 gierzwaluwkasten aangebracht (31).

Zowel in 2010, 2011 als in 2012 hebben we geruime tijd na afloop van het broedseizoen de kasten geïnspecteerd op de aanwezigheid van nestmateriaal, eieren en uitwerpselen

2010

In de kasten in de oostgevel werd geen nestmateriaal gevonden. Wel was uit een aantal kasten het nestmateriaal verwijderd.

De kasten in de noordgevel waren bijna allemaal door vogels bezocht, waarschijnlijk vooral mezen. In alle kasten werd mos aangetroffen, vaak met paardenhaar en fijne twijgjes. In kast 19 werd een nestje gevonden met 4 eitjes van een pimpelmees. Kast 9 (afgesloten) en 23 (luidspreker) waren de enige kasten die niet bezocht waren.

2011

In de meeste kasten was nestmateriaal aanwezig, nu waarschijnlijk van spreeuwen. Vooral takjes, twijgjes en zaaddozen van populier. Hier en daar wat mos. In de kasten rond de luidspreker lag duidelijk minder nestmateriaal.

- Kast 17 was de enige kast zonder nestmateriaal.
- De kasten 5-8-11-14-18 bevatten slechts enkele twijgjes.
- Luidsprekers in kast 23 en 28.
- Ook alle kasten op oostgevel bevatten nestmateriaal m.u.v.28.
- Kast 24-25-26-29-30 extra veel nestmateriaal, maar ook in 27 en 31 twijgjes en veren.

2012

Ook dit jaar lijkt het erop dat de kasten vooral populair zijn bij de spreeuwen. Of er daadwerkelijk is gebroed, is twijfelachtig. De kasten lijken erg schoon. Opvallend is het verschil in nestmateriaal.

In de kasten aan de oostgevel vinden we redelijk wat nestmateriaal, voornamelijk gedroogde grassen en kleine twijgjes. Geen takjes, mos of populierenproppen.

In kast 27 ligt een ei, mogelijk huismus.

De kasten aan de noordgevel bevatten voornamelijk grotere takjes en populierenproppen, gecombineerd met mos, veertjes, bladeren en andere rommel zoals touw en stukjes plastic. Opvallend is dat de kasten dicht bij de luidspreker weinig nestmateriaal bevatten in tegenstelling tot de kasten die verder weg liggen. We vinden geen eitjes, wel liggen er in 4 kasten uitwerpselen.

In 2 kasten is een vlinder aan zijn overwintering begonnen. We vinden geen sporen van vleermuizen.

Drie kasten aan de noordgevel (1-15-11). Gevarieerd nestmateriaal, hoe dichterbij de luidspreker (kast 1 ligt het verste weg, nr. 11 er bijna tegenaan), hoe minder nestmateriaal. Kast 25 (oostgevel) bevat voornamelijk hooi en strootjes.

Andere vondsten zijn uitwerpselen, stukjes vetbol, één eitje en overwinterende vlinders.

1.6c Gierzwaluwkasten aan openbare gebouwen in Oisterwijk

In 2004 zijn op verschillende plaatsen in Oisterwijk gierzwaluwkasten opgehangen.

Met een hoogwerker zijn de kasten aan de Sonnevancschool en het gemeentehuis begin 2013 gecontroleerd. Gekeken is naar sporen van gierzwaluwen (nestkommetjes, uitwerpselen, eitjes) en naar nestmateriaal van andere vogels. Alle kasten zijn genummerd, gefotografeerd en schoongemaakt (een gevonden gierzwaluwnestje hebben we uiteraard laten zitten). Verder zijn de kasten zelf en het ophangmateriaal gecontroleerd. Bij de Sonnevancschool is bovendien de klimop (waarachter 2 kasten schuil bleken te gaan) flink gesnoeid. Omdat we niet wisten of en hoeveel kasten er onder de klimop hingen, is er genummerd van rechts naar links.

Sonnevancschool, van Kemenadelaan

Aan de oostkant, de straatkant hangen 11 kasten, goed beschermt onder een overstek. Deze kasten zijn in goede staat, het ophangstelsel is nog prima in orde. De kasten 1-9 zijn allemaal goed bezocht door mezen. In alle kasten is nestmateriaal aanwezig, vaak in grote hoeveelheden (mos, fijne takjes, wol), in kast 2 ligt een mezei.

In kast 10-11 (achter de klimop) ligt ook nestmateriaal. In kast 11 waarschijnlijk van mezen, in kast 10 van een spreeuw (grof, ook papier en plastic).

mees

huismus

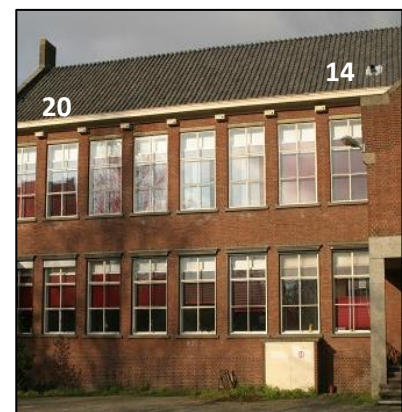
spreeuw

Sonnevancschool, binnenplaats

Deze kasten liggen op het zuiden, maar zijn 's zomers tegen de zon beschermd door een overstek. Bij inventarisatie afgelopen Jaar zagen we hier veel huismussen (in en op de kasten).

In kast 14 werd regelmatig een in-/uitvliegende gierzwaluw gezien. Bewoners uit de nabijgelegen straat vertelden regelmatig gierzwaluwen in meerdere kasten te hebben zien invliegen. Bij navraag bleek er sprake van 'zwarte vogels' dus mogelijk spreeuwen. Kast 12 en 13 (rechts van de ingang) zijn waarschijnlijk gebruikt door spreeuwen. Er is veel grof, vies, vastgekleefd nestmateriaal aanwezig. Ook kast 17-18 lijken gebruikt door spreeuwen, hier lijkt het erop dat er daadwerkelijk in deze kasten gebroed is gezien de viezigheid en uitwerpselen in de kasten.

Kast 15-16-19-20 lijken bezet te zijn geweest door huismussen, kast 16 is eerder door spreeuwen gebruikt.

Opvallend is dat in deze kasten veel rietpluimen gevonden worden en dat de mussen weliswaar lange stukken touw en dergelijke mee naar binnen hebben genomen maar dat er nergens echt veel nestmateriaal aanwezig is. Wel uitwerpselen.

In kast 14 is daadwerkelijk sprake van een gierzwaluwbroedgeval: er is een nestkommetje gebouwd bovenop ouder nestmateriaal, waarschijnlijk van een mus. Het kommetje wordt gevormd door een volledige ring, maar is nog kaal in het midden. Er liggen volop gierzwaluwuitwerpselen en één gierzwaluweitje.

Kast na opening

nestmateriaal mus verwijderd

Samenvattend: alle kasten zijn op een of andere manier in gebruik genomen. Door mezen, huismus, spreeuw en gierzwaluw. De mezen lijken een sterke voorkeur te hebben voor de kasten aan de straatkant waar hoge bomen staan, de mussen daarentegen zien we aan de zonnige achterkant. Kast 14 is waarschijnlijk dit jaar (2012) voor het eerst door een gierzwaluw gebruikt. De kasten zijn in redelijke staat, het ophangstelsel is nog goed.

Gemeentehuis

Hier hangen 12 kasten in groepen van 4. Ook deze zijn van rechts naar links genummerd.

- Kast 1-4: in alle kasten ligt veel nestmateriaal (mees), in kast 1 twee eitjes.
- Kast 5-8: Ook in deze kasten vinden we veel nestmateriaal. In kast 5 liggen uitwerpselen, deze wordt mogelijk als winterslaapplaats gebruikt. Ook nu vliegt een koolmees binnen.
- Kast 9-12: kast 12 zit vol grof, vies, plakkerig nestmateriaal en uitwerpselen. Broedgeval spreeuwen?. In kast 9-11 is geen nestmateriaal aanwezig, ook niet van mezen of andere kleine vogels. Wel veel uitwerpselen. Een winterslaapplaats? Wij zien net voor zonsongang een pimpelmees binnenvliegen.

Samenvattend: ook deze kasten zijn door vogels ontdekt en hebben duidelijk een bestemming als broed- en slaapplek. Kast 7 is in goede staat met uitzondering van kast 7. Hier moet te zijner tijd een nieuw deksel op.

Brandweertoren

De kasten hangen aan de noordkant van de toren, of meer precies NNW.
April 2012 is het dak van de middelste kast gerepareerd en is er tevens op alle kasten een extra dakbedekking aangebracht die meer bescherming biedt tegen regen.

De kasten zijn toen tevens gecontroleerd op mogelijke broedgevallen. Hoewel we in 2011 in de kasten 1-2-4-5 regelmatig invliegers hebben gezien, en in kast 2 zelf gierzwaluwjongen, bleken er nu alleen in kast 2 en 5 uitwerpselen en nestkommetjes aanwezig te zijn. Overigens zijn er in het seizoen 2012 bij alle kasten regelmatig in- en uitvliegende gierzwaluwen waargenomen zodat we er van uit kunnen gaan dat deze kasten nu alle vijf bewoond zijn, waaronder twee zekere broedgevallen.

Conclusie

Wat gierzwaluwen betreft heeft deze inventarisatie geen nieuwe informatie opgeleverd. Het was bekend dat de kasten bij de brandweer alle vijf door gierzwaluwen bezocht werden, ook de bezetting van kast 14 bij de Sonnevancschool was bekend. Wel is nu zeker dat er hier ook sprake is van een broedgeval. Het is niet onwaarschijnlijk dat er komend seizoen meerdere koppels hier een plaatsje zullen vinden.

Verrassend was wel dat vrijwel alle kasten in gebruik zijn genomen door andere vogels, zowel om te broeden als om te schuilen. Dit hebben wij bij onze inventarisaties alleen vast kunnen stellen bij de kasten aan de binnenplaats van de Sonnevancschool waar we regelmatig huismus en spreuwe zagen, van de overige kasten was dit niet bekend.

Het schoonmaken van de kasten leverde maar liefst een volle vuilniszak op aan gebruikt nestmateriaal.

De conditie van de kasten was, enkele uitzonderingen daargelaten, opvallend goed. De kasten bij de brandweer hangen onbeschut en moeten vervangen worden.

7 Overige meldingen

Hoewel wij ons dit jaar geconcentreerd hebben op inventarisatie van mogelijke broedgelegenheid in Moergestel, hebben we dankzij enthousiaste vrijwilligers toch ook meldingen van andere plaatsen.

Zo zijn bij een aantal bekende broedplaatsen in Oisterwijk ook dit jaar invliegers gezien o.a. in blok 1 (Kruidenwijk) en blok 4 (Rivierenwijk).

Ook zijn er nog 5 nieuwe broedplaatsen in Oisterwijk gevonden:

- Dommel 75, onder het lood bij de schoorsteen
- Dille 6, onder de gevelpannen
- In één van de kasten aan de zuidkant bij de Sonnevancschool¹²
- In 2 kasten bij de Joanneskerk¹³

Overige meldingen (Haaren, Esch, Biezenmortel, Berkel-Enschot en Udenhout) worden zoveel mogelijk geregistreerd op Google Maps en voor zover mogelijk doorgegeven aan degenen die zich ter plaatse bezig houden met de bescherming van de gierzwaluw.

1.8 Opmerkingen bij de inventarisatie 2012

zoekers, broeders en hun gedrag

De gierzwaluwen die we vliegend waar kunnen nemen, vallen uiteen in twee groepen: zoekers en broeders. De groep zoekers bestaat uit adulte vogels die nog geen nestplaats hebben gevonden en juveniele vogels die nog niet geslachtsrijp zijn¹⁴. Zoekers komen vaak wat later terug uit Afrika dan adulte vogels die al een nestplaats hebben.

Zoekers worden ook wel aangeduid met de Engelse term "bangers" (spreekt uit: bengers)¹⁵. Ze vormen groepen die 's ochtends en 's avonds langs de broedplaatsen gieren (snelle, groepsgewijze vlucht met kenmerkend schreeuwend geluid) en aanhaken bij nestholtes waar gebroed wordt om te kijken en te luisteren of deze al bezet zijn. Met hun scherpe klauwtjes kunnen ze zich prima aan de muur vasthouden.

Als ze gierend langs een bezette kast vliegen, wordt er vanuit de nestkast geschreeuwd 'bezet' en zoeken ze verder. Hierbij gaat het er vaak zeer luidruchtig aan toe, de Engelsen spreken dan ook van 'screaming party'.

Niet-broedende gierzwaluwen stijgen tegen de schemering op naar een hoogte van ± 3 kilometer en brengen de nacht in de lucht door.

Zoekers die een geschikte nestplaats vinden, gebruiken deze de rest van het jaar vaak als slaapplek en komen dan het jaar daarop hier meestal in terug.

Vooraf in het begin van het broedseizoen is de kans aanwezig dat adulte 'dakloze' vogels, gedreven op zoek naar broedruimte en een partner, proberen een nestplaats over te nemen. Juist nu zijn de broedvogels zelf nog enigszins verzwakt door de lange reis en het leggen van eieren. Bovendien zijn

¹² Zie ook pagina 32

¹³ Zie ook pagina 27

¹⁴ Gegevens over geslachtsrijpheid variëren van een tot vier jaar

¹⁵ Eng. woordenboek: to bange → neersmakken, dreunen, knallen

ze een groot deel van de dag van huis zijn om te foerageren. Zo'n poging tot overname leidt vaak tot felle gevechten, waarbij of de mannen of de vrouwen met elkaar in gevecht gaan. Als zo'n overname plaatsvindt in de tijd dat er al eieren of zelfs jongen zijn, weten we van camerabeelden dat eieren en jongen uit het nest verwijderd worden en dat met een nieuw broedsel begonnen wordt.

Aantallen gierzwaluwen in Moergestel

Gierzwaluwen zijn zeer plaatstrouw en keren jaar na jaar terug naar dezelfde nestplaats. Aangezien de vogels pas met 3 à 4 jaar beginnen te broeden, hierbij ook nog eens afhankelijk van het vinden van een geschikte nestplaats, heeft elke kolonie een aantal ongepaarde, niet broedende vogels.

Kaiser en Tigges houden gemiddeld over een kolonie de verhouding aan van 45% broeders en 55% niet-broeders, waaronder jaarlingen (35%) en adulte ongepaarde vogels (20%) (Tigges 2003).

Andere onderzoeken houden ongeveer dezelfde verhoudingen aan.

Voor Moergestel zou dit het volgende betekenen:

Er zijn dit jaar 69 invlieglocaties gevonden. Hoewel de inventarisatie nog niet volledig is, verwachten we wel een groot gedeelte van de bestaande broedplaatsen ontdekt te hebben. Op grond van eerdere meldingen en waarnemingen lijkt een schatting van minimaal 75 broedparen realistisch, dit wil zeggen 150 gierzwaluwen. In de verhouding 45%-55% zou dit leiden tot 182 niet-broeders, een totaal van ongeveer 330 gierzwaluwen.

Tellen van gierzwaluwen of invliegplaatsen?

Het inventariseren van nestplaatsen is zeer tijdrovend, een andere manier is het tellen van gierzwaluwen in de lucht. Bij deze methode worden in de periode eind mei-half juli omstreeks zonsondergang de aantallen boven de broedplaatsen geteld. Deze methode heeft verschillende nadelen: bij langdurig koud en nat weer verdwijnen niet-broedende vogels vaak uit het gebied, gierzwaluwen van verschillende broedkolonies kunnen door elkaar vliegen en van kolonie naar kolonie trekken. Ook bomen en hoge gebouwen kunnen een obstakel vormen.

Gegevens van elders waar men rondvliegende gierzwaluwen telt, duiden er bovendien op dat dit vaak tot een overschatting leidt van het aantal vermeende broedparen. Maar het belangrijkste voordeel van de methode die wij gekozen hebben, is de mogelijkheid tot daadwerkelijke bescherming van de broedplaatsen doordat de locatie nu bekend is.

Verspreiding van de gierzwaluw in Moergestel

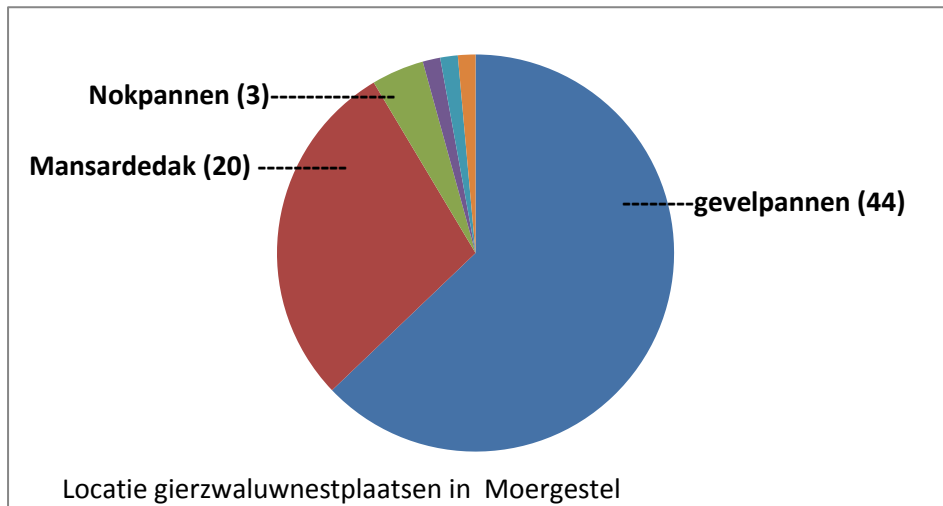
In alle woonwijken zijn nestplaatsen van gierzwaluwen gevonden. Deze nestplaatsen zijn vaak op één locatie in de wijk geconcentreerd. Op het bedrijventerrein is geen enkele gierzwaluwactiviteit waargenomen.

Waar broedt de gierzwaluw in Moergestel?

Hoewel de gierzwaluw in alle blokken gezien wordt, zijn er grote delen waar waarschijnlijk geen nestplaatsen zijn. Zo zien we bijvoorbeeld in wijk 3 één grote kolonie van 19 koppeltjes geconcentreerd op één plaats, namelijk hoek Korenstraat-Pastoor Janssenstraat. Verder is er in deze wijk slechts een ander broedgeval gesignaleerd, namelijk aan het Rootven.

Samenvattend kunnen we zeggen dat er 3 grote kolonies zijn (wijk 3, 4 en 5 met respectievelijk 19, 21 en 17 nestplaatsen), een kleinere kolonie in wijk 1 (3 nestplaatsen) en wijk 6 (5 nestplaatsen). Daarnaast kennen we nog 5 incidentele nestplaatsen.

Van de bekende nestplaatsen liggen er maar liefst 44 onder gevelpannen (waarvan één langs een schoorsteen); bij twee woningen met mansardedak nestelt er een groot aantal gierzwaluwen onder de pannen waarbij de ingang vooral gevonden wordt in de knik van het dak. Verder vonden we 2 broedgevallen in een gierzwaluwkast, onder de nokpan bij een overstek werden op drie locaties meermaals een invlieger waargenomen, achter de goot werd ook één broedgeval ontdekt en tenslotte werden invliegers waargenomen bij een ruimte langs een dakkapel.

1.9 Conclusies

Hoewel we een mooi aantal nestplaatsen gevonden hebben, zijn er een aantal straten en/of gebouwen die waarschijnlijk ook nestgelegenheid bieden. Door de bouw van de zwaluwtoren en het slechte weer in juli zijn deze echter niet zo goed onderzocht als we graag zouden willen.

De bedoeling is om komend jaar (2013) Moergestel nogmaals te inventariseren waarbij het inventarisatierapport van 2012 als uitgangspunt gebruikt zal worden.

2. PROJECTEN 'REALISATIE NIEUWE NESTGELEGENHEID'

2.1. Zwaluwtoren

December 2011 waren eindelijk alle vergunningen voor de zwaluwtil rond: ontheffing van het bestemmingsplan, kapvergunning voor enkele boompjes, toestemming om een sloot te graven en, ook niet onbelangrijk, toestemming van het waterschap om onze sloot op die van hen aan te sluiten. Als laatste gaf de commissie welstand zijn zegen aan ons project en kon het Grote Wachten beginnen. De verleende vergunning moest 6 weken ter inzage liggen en in die tijd konden belanghebbenden bezwaar aantekenen. Spannend, maar half januari konden we dan toch eindelijk aan de slag.

Toen een vrachtwagen van houthandel van Dal uit Esbeek de materialen bracht, begon het besef door te dringen waar we aan begonnen waren. Zoveel hout, deels van indrukwekkende dimensies zoals de 4 staanders van 25 x 25 cm en 6 meter lang. De kraan op de wagen was werkelijk geen overbodige luxe. Zouden Gerard (van der Kaa) en Jo (Schilders) hier zonder gedetailleerde werkbeschrijving werkelijk een zwaluwtil van kunnen maken? Maar beide mannen zijn meteen aan de slag gegaan en met behulp van hand- en spandiensten van vrijwilligers van beide vogelwerkgroepen vorderde het werk gestaag.

De hand- en spandiensten vielen in de categorie 'kort maar krachtig'. Vaak was het een kwestie van even iets mee optillen of verplaatsen. Voor activiteiten zoals schilderen was het nog te vroeg, bovendien was de ruimte te klein en het werk te specialistisch om met meer mensen tegelijk te werken. Maar als er iets verplaatst moest worden, waren een paar extra handen soms hard nodig. Gelukkig hadden we een lijst van mensen die we konden bellen en steeds weer lukte het voldoende vrijwilligers te vinden die naar de Kievitsblek kwamen om letterlijk 'even te helpen'. Petje af voor deze redders in nood.

Jo en Gerard: van niets naar een compleet huiszwaluwgedeelte

Het onderstel voor de huiszwaluw was het eerste karwei. De loze ruimte aan de binnenkant werd benut voor extra voorzieningen voor vleermuizen, insecten en andere vogels. Vervolgens werden de staanders op lengte gemaakt, voorzien van inkepingen en opnieuw door houthandel van Dal opgehaald en geïmpregneerd.

Om onze toren voor de huiszwaluw extra aantrekkelijk te maken, werden er kommetjes en cascoringen op dit deel van de toren aangebracht. De meningen over kant-en-klaarnesten bleken enigszins verdeeld: zo zouden ze na enkele jaren teveel parasieten bevatten, huiszwaluwen zouden, omdat ze niet eerst een nest hoeven te bouwen, te vroeg een broedsel hebben (te weinig insecten) en ze zouden het metselen verliezen. De eerste twee punten werden tegengesproken door huiszwaluwkenners uit Boxtel: zij zagen juist een toename van het aantal broedsels bij huiszwaluwen die een kant-en-klaar-nest gebruikten omdat ze eerder konden beginnen. Ook na jaren gebruik bleken de nestkommen bovendien vrij van parasieten.

Onze keuze werd een combinatie van nestkommen, casconesten (een randje waarop ze verder kunnen metselen) en de aanwezigheid van klei in de buurt van de toren. Maar liefst 100 nestkommen werden beschikbaar gesteld door Vivara, een leverancier van allerlei producten om de omgeving rondom ons huis meer diervriendelijk te maken.

Een bijzonder stukje werk werd geleverd door Toon Roijers en Maria van der Pasch. Zij zorgden voor huifjes. Deze zouden op de leien gelijmd worden om de invliegopeningen van de gierzwaluwen te beschermen tegen inregenen. De meest gangbare huifjes vonden wij in combinatie met het steile dak erg smal. Huifjes op maat laten maken was een optie, maar wel een dure.

Toon en Maria wisten raad: met een houten voorbeeld zijn ze aan de slag gegaan. De eerste stap was het maken van mallen van gips, daarna hebben ze van Chamotteklei ruim 80 huifjes gekleid.

Deze zijn gebakken en van een glazuurlaag voorzien.

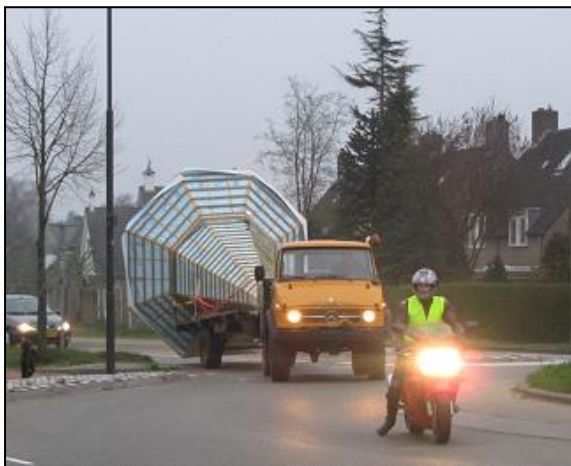

Bij het vorderen van de bouw ontdekten we een nieuw probleem: het vervoer. Als de toren klaar zou zijn, moest het bouwwerk vanwege de kwetsbare huifjes rechtopstaand op een platte wagen naar Moergestel worden gebracht. Maar door de hoogte van deze combinatie en bomen langs de kant van de weg was dat niet mogelijk.

Plat vervoeren en vervolgens in Moergestel afwerken dan? Het probleem daarvan was dat we daar geen stroom zouden hebben en dat zo'n torenspits langs de kant van de weg wel erg vandalismegevoelig zou zijn.

Tuinmachinefirma Becx heeft dit probleem voor ons opgelost. We mochten op hun terrein verder aan onze toren werken. Een ideale locatie op De Sonman, vlakbij de definitieve plaats van de toren.

En zo vertrokken we eind maart onder begeleiding voor dag en dauw met de toren naar Moergestel waar hij met een heftruck van Burgers Verhuur weer keurig rechtop gezet werd.

Een prima plaats! Veilig en met elektriciteit voor handen, zodat er in alle rust leien op de punt gelegd konden worden.

Dit laatste was nog niet zo makkelijk als het klinkt. Het was passen en meten om leien, huifjes en invliegopeningen op de juiste plaats te krijgen zonder dat er een balk of daklijst precies achter de invliegopening zat. Ons oorspronkelijke plan om de invliegopeningen kriskras over de toren te verdelen moesten we daarom laten vallen. Ook moest er lood onder de leien aangebracht worden en door de vele hoeken was dit evenmin eenvoudig. En tenslotte moest bijna iedere lei op maat gemaakt worden.

Openingen in de toren:

De onderste rij invliegopeningen, net boven de kraag, zal nestruiimte bieden aan huismussen. De overige openingen zijn gedeeltelijk bedoeld voor de gierwaluw, maar ook insecten kunnen hier naar binnen om een plaatsje te vinden. Tenslotte zullen sommige invliegopeningen afgesloten worden met gaas. Deze gaten dienen vooral voor ventilatie. Achter de invliegopeningen worden nestkasten aangebracht.

Ondertussen ging het werk in de schuur aan de Nemerlaerweg gewoon door. Het was daar inmiddels een bonte verzameling van nestkasten, huifjes, casconesten en allerlei andere onderdelen voor de toren.

Huiszwaluwen bouwen hun nest aan de buitenkant, daardoor blijft er binnenin de constructie ruimte over. Via de 'deurtjes' (foto links) die aan de binnenkant gemonteerd worden, komen de vleermuizen in een holle ruimte waar ze tussen de latten aan het 'plafond' van het huiszwaluwgedeelte (foto rechts) een rustplaats vinden.

De derde locatie waar hard gewerkt werd, was de Akkerweg. Aanvankelijk vooral door de firma W. Ketelaars Bestratingen en Groenvoorzieningen die het graafwerk voor haar rekening heeft genomen. Omdat we afgelopen winter de waterhoogte in de sloot goed in de gaten hadden gehouden, wisten we tot welke diepte de grond afgegraven moest worden. Tevens werden de sleuven voor de fundering gemaakt.

Daarna konden de vrijwilligers aan de slag: de bekisting en bewapening werden geplaatst, er werd beton gestort en, na het nodige rekenwerk, werden de draadeinden voor de poten aangebracht.

Iedere keer opnieuw zijn we blij met alle vrijwilligers en hun verschillende vaardigheden. En hun uithoudingsvermogen en bereidheid steeds weer te komen helpen. Inmiddels zijn er ruim 1200 uren werk verzet, en niet altijd onder de meest makkelijke omstandigheden. We hebben staan werken bij 10 graden onder nul, maar toen de laatste leien gelegd werden was het +30 graden.

Op de foto rechts enkelen van de vele vrijwilligers waar we iedere keer weer op konden rekenen.

Laat de toren maar komen!!!!

Op 18 mei was het dan zover: het onderste gedeelte van de toren kon in elkaar gezet worden. De weergoden waren ons gunstig gezind, de vrijwilligers waren (alweer) vroeg present en opnieuw kregen we goede hulp van houthandel van Dal uit Esbeek.

Het plaatsen van de staanders was vooral een secuur stukje werk. De poten waren 's ochtends vroeg al vastgeschroefd in de fundering, vervolgens moesten de staanders er waterpas opgezet worden.

Daarna volgde het spannendste onderdeel: het huiszwaluwgedeelte. Een afwijking van enkele millimeters aan de basis zou immers een verschil van centimeters aan de top betekenen. Maar alle berekeningen bleken perfect uitgevoerd te zijn en in korte tijd was deze klus geklaard.

Waarna we de rest van de middag nog nodig hadden om de verschillende onderdelen met schroeven en bouten van indrukwekkend formaat aan elkaar te bevestigen.

Op 25 mei werd de top geplaatst. Deze keer waren we niet benauwd dat de maten niet zouden kloppen, onze bezorgdheid nu gold het gewicht van de spits. Aan één schroefoog werd de hele punt opgetild, ruim 1200 kilo zwaar.

Maar onder grote belangstelling werd de hele punt binnen een half uur probleemloos op zijn plaats gezet en konden we beginnen aan de afwerking: ook nu weer vooral veel bouten en moeren.

De kasten voor de gierzwaluw en huismus werden in de toren gemonteerd, voorzien van fijnmazig gaas aan de bovenkant en plexiglas als achterwand. De deurtjes voor de vleermuizenverblijven werden opgehangen en aan de buitenkant werden kant-en-klaar-nestjes en cascoringen voor huiszwaluwen bevestigd. Tevens werden een zonnepaneel en een geluidsinstallatie geïnstalleerd zodat we in de toekomst gebruik kunnen maken van lokgeluiden en webcams.

Het laatste karwei voor de zomer was de aanleg van een 'leemkuil', waar de huiszwaluwen uit de naburige wijk terecht kunnen voor hun bouw materiaal, en het plaatsen van de windvaan, een kunststukje van Piet van Iersel.

Nadat Piet de gierzwaluw compleet met bijbehorend onderstel en draaimechanisme gemaakt had, is hij door Straalbedrijf Boxtel geheel gratis gegalvaniseerd en van een dubbele laag zwarte poedercoating voorzien. Onze torenhaan in de vorm van een gierzwaluw ziet er nu prachtig uit en is bovendien nu tegen een stootje bestand. Niet onbelangrijk omdat het op die hoogte nu eenmaal niet zo gemakkelijk is de vaan af en toe van een nieuw laagje lak te voorzien.

Om iedere verstoring uit te sluiten, werd hierna het werk aan de toren stilgelegd. Er vlogen zowel gierzwaluwen als huiszwaluwen in het gebied, en wij hoopten natuurlijk dat ze de toren als broedplaats zouden ontdekken of dat huiszwaluwen uit de naburige wijk hun bouw materiaal hier zouden komen halen.

In september werd de laatste hand aan de toren gelegd, het informatiepaneel werd geplaatst en het terrein kreeg met hulp van de firma Ketelaars Bestreringen en Groenvoorziening en Loonbedrijf Mulders zijn definitieve inrichting.

Het informatiepaneel werd in samenwerking met ons ontworpen door Oscar Langevoord van bureau "Natuurlijk in Vormgeving".

Naast de zichtbare informatie heeft dit paneel nog een extraatje: digitale ondersteuning maakt het mogelijk om via de applicatie Layar filmpjes te laten zien, bijvoorbeeld van gierzwaluwjongen in de nestkast.

Ook zijn op deze manier geluiden van huis- en gierzwaluw te horen.

Door deze mogelijkheid kunnen we steeds nieuwe informatie op het paneel plaatsen waardoor het bord actueel blijft.

En wat vorig jaar nog een luchtkasteel was, was nu een prachtig, solide bouwwerk met broedplaatsen voor vogels, vleermuizen en insecten dat officieel kon worden overgedragen aan de gemeente Oisterwijk. Wethouder Kees Rijnen nam de toren in ontvangst en onthulde het informatiepaneel.

Hierbij had gemeente nog een onverwachte verrassing voor ons: voor dit project ontvingen we 'De Groene Handdruk', een trofee voor bijzondere initiatieven die de biodiversiteit bevorderen, met daarbij een cheque ter waarde van € 350, -.

Een fotoimpressie van de overdracht en bijbehorende activiteiten bij de toren en in Den Bogaard.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan onderstaande personen, bedrijven en instanties zonder wie de toren nooit gebouwd had kunnen worden.

Vrijwilligers (in willekeurige volgorde)

Gerard van der Kaa, Jo Schilders, Cor Arends, Fred Steenhuijsen, Maurice van der Kaa, Hannie Nilsen, Hans van der Haring, Hans van Vught, Harrie van Veldhuizen, Hennie van Schooten, Ivar Bruno Nilsen, Jan Op 't Hoog, Jan Segers, Jan Wolfs, Jozef Meijs, Karin van de Logt, Maria van der Pasch, Marjo van der Marck, Martien van Mol, Paul Spapens, Peer Busink, Peer van de Voort, Piet van Iersel, Roberto Lamens, Sam van der Staak, Sander Staps, Sjef Staps, Tiny Heijmans, Toon van Hooijdonk, Toon Roijers, Christien Hermsen, Dolf Gijtenbeek, Albert Nooren, Victor Retel Helmrich, Twan Bouwman, Ad van Opstal, Cor Stehouwer.

Subsidie

Brabants Landschap (Nationale Postcode Loterij), Vogelbescherming Nederland (IJsvogelfonds), Mensink-Stichting Oisterwijk, Prins Bernard Cultuurfonds en Gierzwaluwbescherming Nederland.

Hulp in natura

Gemeente Oisterwijk, Stichting Beheer Kleine Landschapselementen, houthandel van Dal, Gert Kwekkeboom (The Cloud Collective), bureau 'Natuurlijk in Vormgeving', Becx Tuinmachines, Vivara Natuurbeschermingsproducten, verhuisbedrijf de Bresser, Straalbedrijf Boxtel, Wim Keuninks, Wim van de Wouw, W. Ketelaars Bestratingen en Groenvoorziening, Swaans Hoogwerkerverhuur, Burgers Verhuur, Loonbedrijf Mulders en Moergestel Televisie (Bertus van Berkel, Huub van Elderen).

Advies

Tijdens de bouw hebben we vele adviezen en tips gehad, soms nuttig, soms wat minder nuttig, maar daarom niet minder welkom.

In het bijzonder is de hulp van Eric Pelzers, Albert van Oijen (Gemeente Oisterwijk), Jochem Sloothaak en Marco Renes (Brabants Landschap) voor ons van grote waarde geweest.

THE CLOUD COLLECTIVE

**Bureau
Natuurlijk in Vormgeving**

**Mensink-Stichting
Oisterwijk**

Een extra activiteit vond plaats in september. Als bedankje aan alle vrijwilligers werd dit jaar onze, al bijna traditionele, picknick vervangen door een barbecue.

Wim van de Wouw stelde zijn erf beschikbaar en de werkgroep Beheer kleine Landschapselementen subsidieerde de barbecue. Tot 4 uur viel de regen met bakken uit de hemel maar nadat we de schuur leeg- en vooral schoongemaakt hadden, klaarde het weer alsnog op en kon het feest beginnen. Een mooie afsluiting van het gierzwaluwseizoen!

2.2. Brede School Moergestel

In Moergestel is afgelopen jaar aan de Kloosterlaan een nieuwe Brede School gebouwd als vervanging van de basisschool Graaf van Ursel.

Hoewel er bij deze basisschool geen broedplaatsen bekend waren, hebben wij de gemeente gevraagd in de nieuwbouw toch broedgelegenheid voor de gierzwaluw te realiseren vanwege de grote groep gierzwaluwen die in de directe omgeving te vinden was en de vele dakrenovaties in deze buurt (de zgn. Ackerstraten).

De gemeente Oisterwijk heeft aan ons verzoek gehoor gegeven en aan de noordoostkant 15 neststenen ingemetseld. Een goede, duurzame oplossing waar we erg blij zijn.

2.3. Gierzwaluwkasten bij particulieren

Hoewel wij als werkgroep onze energie vooral richten op het realiseren van duurzame nestgelegenheid, met name bij renovatie en nieuwbouw, willen we daarnaast ook particulieren graag advies geven over de mogelijkheden om nestgelegenheid te creëren.

Ook dit jaar zijn er zowel in Oisterwijk als in Moergestel nieuwe kasten opgehangen. Daarnaast zijn enkele kasten verplaatst omdat de locatie ongeschikt was of niet langer beschikbaar (sloop gebouw).

Welke kast? Waar moet hij opgehangen worden? Wat kun je doen met lokgeluid? Hoe hoog moet de kast hangen? Moet hij schoongemaakt worden? Wat doe ik met spreuwen? Vragen waar wij graag antwoord opgeven.

Neem contact met ons op en samen zoeken we naar de beste oplossing.

3. OVERIGE ACTIVITEITEN

3.1. Kasteel Waardenburg

Voor het vierde opeenvolgende jaar zijn de broedruimtes voor de gierzwaluw op kasteel Waardenburg geïnventariseerd. Deze broedruimtes zijn in 2008 gerealiseerd door Marjos Mourmans (Zwaluwen Adviesbureau) en zijn sindsdien jaarlijks gecontroleerd op de aanwezigheid van nestkommetjes, uitwerpselen, veren, eitjes, dode vogels etc. Aan de hand van nestvondsten kan afgeleid worden hoe het gaat met de gierzwaluwkolonie ter plaatse. Uiteraard gebeurt dit ruim na het broedseizoen.

Wij helpen bij de inventarisatie, een situatie waar beide partijen baat bij hebben. Wij leveren mankracht, en krijgen daar enorm veel kennis door terug.

Waarnemingen bij de inventarisatie na het broedseizoen 2012:

- Op de grote zolder zijn alle nestplaatsen (30) aan de noordzijde bezet, waarvan er waarschijnlijk in 28 gevallen sprake is van een broedgeval. Aan de zuidkant daarentegen zijn 16 van de 23 kasten onbewoond, en twee eerder bewoonde kasten zijn dit jaar ook leeg gebleven.
Niet zeker is dat dit opvallende verschil in bezetting met de noord/zuid-ligging te maken heeft. De kasten aan de noordkant liggen boven de slotgracht (rustig en veel insecten), die aan de zuidkant bevinden zich boven een geasfalteerde binnenplaats.
Op de halfronde zolder, ook boven de slotgracht, zijn alle kasten (26) bezocht. In 22 kasten is er sprake van een broedgeval, in twee kasten zijn gierzwaluwen aanwezig geweest zonder tot broeden te komen en in twee eerder bezochte kasten lijkt dit jaar geen activiteit geweest te zijn.
- De vleermuizenzolder en de kasten achter de kortelinggaten zijn dit jaar voor de eerste keer meegenomen in de inventarisatie. Op de vleermuizenzolder vonden we in 3 kasten even zoveel broedgevallen, de kortelinggaten lijken nog niet ontdekt te zijn. Wel was er in een kast een spreekwennest gemaakt.
Op de middenzolder waren de 4 kasten dit jaar voor de eerste keer ontdekt: in 2 kasten was een nestkommetje gebouwd, in één kast was er sprake van een waarschijnlijk broedgeval. De kleine zolder tot slot: hier zijn slechts 4 of 5 kasten onbezet gebleven (totaal 20) waarvan één kast in gebruik genomen was door een spreekuw.

De afgelopen 4 jaar laten een gestage toename zien van het aantal waarschijnlijke broedgevallen: van 54 broedgevallen in 2009, 56 in 2010, 60 in 2011 naar 71 broedgevallen in 2012. Hiermee is 67% van de kasten inmiddels bewoond.

- Opvallend was het grote aantal eitjes (16 stuks) dat we dit jaar vonden: bevrucht, onbevrucht, en meestal niet bebroed. Eerdere jaren werden meestal slechts 2-3 eitjes gevonden. Dode vogels werden dit jaar niet aangetroffen.
- Er was dit jaar aanzienlijk minder grof nestmateriaal in de kasten te vinden. Mogelijk hadden de spreeuwen dit jaar minder kans omdat de gierzwaluwen eerder terug waren dan in 2011? Bovendien waren de spreeuwen in 2011 extra vroeg met broeden, ongeveer 2 weken eerder dan normaal.

- Opvallend was dat lange, vezelige materialen (spreeuwen?) vaak gedeeltelijk verwerkt waren in de nesten. Zo maakt de gierzwaluw van de nood een deugd. Omdat de mogelijkheid in deze vezels verstrikt te raken niet ongegrond lijkt, hebben we deze steeds zoveel mogelijk verwijderd zonder daarbij het nest te beschadigen.
- Poppen van de gierzwaluwluivlieg hebben we dit jaar voor de eerste keer gevonden. Maar liefst 8 stuks lagen in kast 114 op de halfronde zolder. In deze kast is vanaf 2009 ieder jaar een broedgeval geweest. (Dit geldt overigens voor de meeste kasten op de halfronde zolder).

Broedruimtes op kasteel Waardenburg

Een oud nestje, dit jaar niet bewoond

Broedgeval met één niet-uitgekomen ei

Broedgeval

Geen broedgeval, één niet-uitgekomen ei

Het allereerste begin. De veertjes in de kast zijn als een cirkelvormig randje aan elkaar geplakt.

3.2 Informatieverstrekking

In 2012 is er een drukbezochte lezing over de gierzwaluw gehouden in Moergestel door Marjos Mourmans. Ook onze informatieborden zijn regelmatig gebruikt bij lezingen, tentoonstellingen, natuurmarkten en dergelijke.

Tijdens de inventarisatie in Moergestel zijn folders uitgedeeld. Veel bewoners bleken erg geïnteresseerd en vaak vonden ze het leuk om te helpen bij de inventarisatie in de eigen wijk.

Maar hét pr-middel bij uitstek is onze zwaluwtoren. Vooral bij het werk op de locatie aan de Akkerweg kregen we veel aanloop van mensen die hier wel wat meer over wilden weten. Ook de pers liet zich niet onbetuigd: er zijn een aantal leuke, uitgebreide artikelen geplaatst met informatie over de toren en de gierzwaluw. Moergestel TV maakte zelfs een film over de toren en haar toekomstige bewoners (<http://www.youtube.com/watch?v=AsfrR-zbnmE>).

En dan is er natuurlijk nog het informatiepaneel bij de toren met weetjes over de gierzwaluw en de huiszwaluw.

Bij de overdracht van de toren aan de gemeente hadden we een mobiele informatiestand bij de toren en een uitgebreide informatiestand in Cultureel Centrum Den Boogaard. Deze overdracht viel in het weekend van Moergestel WiekentKunst en door deze samenwerking was het op beide locaties extra druk.

Speciaal voor de jeugd hebben we sinds kort een zwaluwspel in drie varianten: huiszwaluw, boerenzwaluw en gierzwaluw. De spelregels zijn gebaseerd op de broedbiologie van de vogels. Een succes bij de jeugd, al lag dat misschien ook aan de te winnen prijzen.

Gierzwaluwspel is populair in Cultureel Centrum Den Boogaard

4. GIERZWALUWEN EN DE WET

Alle vogelsoorten in de EU, dus ook de gierzwaluw, zijn beschermd. In Nederland is dat vastgelegd in de Flora- en Faunawet. Deze vervangt sinds 2002 de Vogelwet. Hierin is onder meer opgenomen dat broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen niet verstoord mogen worden. (Soortenstandaard Gierzwaluw, 2.1/2.2)

Naar aanleiding hiervan is in 2006 door de bouwwereld de 'Gedragscode Flora en Faunawet voor de bouw- en ontwikkelingssector' ontwikkeld. Deze is in 2009 door Gerda Verburg, destijds minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit goedgekeurd, echter wel met enkele aanvullingen.

Belangrijk in ons geval is het volgende:

Noch de EU-Vogelrichtlijn, noch de Flora en Faunawet geven een ondubbelzinnige definitie van "nest". Volgens het goedkeuringsbesluit moet ook de functionele omgeving tot het nest gerekend worden, voor zover het broedsucces hiervan afhankelijk is.

Op de volgende categorieën van nesten zijn de verbodsbepalingen van artikel 11 echter ook buiten het broedseizoen van toepassing:

- * nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: roek, gierzwaluw en huismus);
- * nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: kerkuil en slechtvalk)

Kort gezegd:

- **in het broedseizoen zijn verstoring van nest en directe omgeving niet toegestaan! Het slopen of renoveren van gebouwen waarin gierzwaluwen broeden is dan verboden.**
- **nesten van gierzwaluwen zijn het hele jaar beschermd! Wanneer het niet te voorkomen is dat nesten verdwijnen, moet er vervangende nestgelegenheid aangebracht worden¹⁶.**

“Faunawetgeving wordt slecht gehandhaafd”

Bureau Alterra deed een onthutsend onderzoek naar de natuurwetgeving in het omgevingsrecht, met name de vergunning WABO. Ecologische aspecten worden dikwijls niet door de vergunning-aanvragers gemeld en gemeenten controleren vaak niet! Illegale sloop van gierzwaluwnesten is het gevolg¹⁷.

De trieste gevolgen van sloop in het broedseizoen

Overtredingen

(Vermoedelijke) overtredingen kunnen aangegeven worden bij de Algemene Inspectiedienst (AID), afdeling Handhaving, specialisme Natuur.

Sinds januari 2012 zijn zij een onderdeel van de nVWV (nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit), telefoonnr: 045-546 6230, of via www.nvwa.nl.

U kunt ook de plaatselijke politie bellen of contact opnemen met ons of een plaatselijke vogelwerkgroep.

¹⁶ Volgens huidige wetgeving moet een verloren gegane broedplaats gecompenseerd worden door vijf nieuwe nestplaatsen (Soortenstandaard Gierzwaluw, punt 3.4.1, regel 14-16)

¹⁷ <http://www.gegevensautoriteitnatuur.nl/pages/publicaties-2012.aspx> → 'De natuur is vogelvrij' de groene Amsterdammer

5. LITERATUUR EN INTERNET

Internet

Op internet is volop informatie over de gierzwaluw te vinden. Over de activiteiten van onze werkgroep is informatie te vinden op de site van beide vogelwerkgroepen:

www.ivnoisterwijk.nl (→werkgroepen →vogelwerkgroep) en www.vwgmiddenbrabant.nl

Veel gierzwaluwnieuws (met een overzicht van webcams in binnen- en buitenland) is te vinden op: <http://members.ziggo.nl/jaaplängenbach/Gierzwaluwwoudsend.html>

Ook www.gierzwaluwkoloniekortehoefstraat.nl geeft veel informatie met foto's en video's.

Andere sites zijn:

www.zwaluwen.info

www.gierzwaluwbescherming.nl

members.home.nl/gierzwaluw/introductie%20pagina.htm (gierzwaluwen in Tilburg)

www.xjochemx.nl/gierzwaluwen

www.gierzwaluwenonline.nl

www.rickwortelboer.nl/gierzwaluwen/denesten.htm

www.gierzwaluwkolonieregulierstraathaarlem.nl

Overzicht van broedplaatsen in Oisterwijk en Moergestel

Een overzicht van alle bij ons bekende broedplaatsen is te vinden op Google Maps via de volgende link:

- Gierzwaluwkasten (blauw, zonder stip bewoond)

<https://maps.google.com/maps/ms?hl=nl&ie=UTF8&msa=0&msid=101847402701772467865.0004697e02e671ae98891&ll=51.57963,5.193014&spn=0.03915,0.089521&z=14>

- Natuurlijke broedplaatsen (geel)

<https://maps.google.com/maps/ms?hl=nl&ie=UTF8&msa=0&msid=101847402701772467865.00046a1c2e0aab7293605&ll=51.579363,5.187864&spn=0.03915,0.05682&z=14>

Boeken

Wat boeken betreft zijn de Nederlandstalige mogelijkheden beperkt.

- Soortenstandaard Gierzwaluw, een digitale uitgave van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
(<http://www.hetInvloket.nl/xmlpages/page/Invloket/actueel/document/fileitem/2201858>)
- 'Gierzwaluwen en nestkasten'
'Bouwen voor gierzwaluwen'
Twee boeken van M. Mourmans met duidelijke tekeningen en uitleg.
- 'Bouwprojecten en Gierzwaluwen in Amersfoort' van Marjo van der Lelie
- 'Stadsvogels' door Jip Louwe Kooijmans met tips en informatie over gierzwaluwen én andere stadsvogels

Een wereldwijd overzicht van gierzwaluwen levert het boek 'Swifts' van Phil Chantler en Gerald

Andere buitenlandse uitgaven (niet meer verkrijgbaar in de reguliere boekhandel) zijn::

'Mein Vogel, Aus dem Leben des Mauerseglers Apus Apus' van E. Weitnauer

'Swifts in a Tower' van D. Lack (digitaal via ons verkrijgbaar)

'Devil Birds, The live of the Swift' van D. Bromhal

'Le Martinet noir' van Lionel Frédéric

6. NAWOORD

En hiermee is een einde gekomen aan weer een jaar gierzwaluwbescherming in Oisterwijk. Een positief jaar waarop we met een goed gevoel terug kijken. We hebben veel bereikt en vooral is de gierzwaluw (en de huiszwaluw) veelvuldig onder de aandacht gebracht.

Meer nog dan andere jaren zijn alle vrijwilligers van onschatbare waarde geweest. Zonder hen geen inventarisatie en zeker geen zwaluwtoren. Speciaal hierbij was het dat het niet enkel vogelliefhebbers van beide vogelwerkgroepen waren die een helpende hand toestaken: leden van andere werkgroepen zoals Landschapsbeheer, familieleden, burens en inwoners van Moergestel boden, soms zelfs ongevraagd, hun hulp aan. Ook de steun van (natuur)organisaties, de medewerking van de gemeente Oisterwijk en de belangeloze hulp van bedrijven was fantastisch. Hiervoor nogmaals onze hartelijke dank.

Wat betreft onze plannen voor 2013 kunnen we kort zijn: doorgaan op de ingeslagen weg. Dus inventariseren, registreren, broedgelegenheid realiseren en informatie verstrekken.

Meer concreet staan de volgende activiteiten gepland:

- In Moergestel willen we nogmaals inventariseren, zodat we hopelijk aan het einde van het seizoen 2013 een compleet overzicht hebben.
- Het inrichten van het terrein rond de zwaluwtoren.
- Het verbeteren van het cameraproject in de Joanneskerk zodat we uit meer kasten beelden kunnen ontvangen en opslaan.
- Bij de overdracht van de toren ontvingen we van de gemeente De Groene Handdruk. Het hieraan verbonden geldbedrag van € 350,- willen we dit jaar gebruiken, mogelijk om een educatief programma over de gierzwaluw te maken voor de basisscholen.
- De afgeronde projecten (Joanneskerk, Ketelhuis Leerfabriek, kantoorgebouw Stromenland, Brede Scholen Moergestel en Oisterwijk en de zwaluwtoren) zullen door ons 'onderhouden' worden. Dat wil zeggen: zorgen voor lokgeluiden, meten van temperaturen in de kasten en inventariseren op mogelijke broedgevallen van gierzwaluwen of andere vogels.
- Advies verstrekken over alle voorkomende zaken en indien nodig actief meewerken. Dit kan variëren van een antwoord geven op een vraag tot het geven van een lezing, van het repareren van gierzwaluwkast tot meewerken aan het behoud van nestgelegenheid bij sloop en/of renovatie.

Dus neem gerust contact met ons op als u overweegt om nestkasten of neststenen te plaatsen. Dat is lang niet altijd zinvol, en soms zijn er betere mogelijkheden. Wij adviseren en helpen u graag.

Voor tips en/of vragen kunt u ons altijd bereiken via gierzwaluwoisterwijk@gmail.com. Ook kunt u daar mogelijke nestplaatsen melden.

Namens Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk, Gerard van der Kaa en Hannie Nilsen